

MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

ŠKOLNÍ ROK 2009/2010

Vypracoval: Ing. Milan Hanuš

Úvod	3
ZÁKLADNÍ ÚDAJE O ŠKOLE	3
A. ZMAPOVÁNÍ SITUACE VE ŠKOLE PRO STANOVENÍ CÍLŮ MPP	4
VSTUPNÍ INFORMACE A JEJICH ZDROJE	4
1. Sociální okolí školy	4
2. Informace od pedagogů.....	5
3. Informace od rodičů.....	5
4. Informace od žáků	5
5. Hodnocení MPP minulého školního roku.....	6
B. CÍLE VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZMAPOVÁNÍ SITUACE	7
C. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM.....	7
I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU A VEDENÍ ŠKOLY	7
V oblasti přímé práce pedagogů.....	7
Plán vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence SNJ	8
Způsob spolupráce s ostatními pedagogy	9
II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI	9
Způsoby seznámení rodičů s činností ŠMP, možnostmi spolupráce a MPP	9
Aktivity pro rodiče	9
Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči.....	9
III. PROGRAM PREVENTIVNÍCH AKTIVIT PRO ŽÁKY ŠKOLY	10
1. Způsob seznámení žáků s činností MP, možnostmi pomoci a MPP	10
2. 1. Nespecifická a specifická prevence pro žáky ve výuce, která je součástí učebních osnov.....	11
2. 2. Specifická prevence pro žáky ve výuce, reagující na individuální situaci ve třídě	11
Úkoly vyplývající z MPP pro ŠMP	12
D. ZÁVĚREČNÉ INFORMACE	13
E. PŘÍLOHY	14

Úvod

Minimální preventivní program (MPP) je vypracován na období školního roku 2009/10 tak, aby se jeho jednotlivé části vzájemně doplňovaly. Navazuje na MPP 2008/2009. MPP zahrnuje v sobě výchovně-vzdělávací působení ve škole i mimo ni. Definiuje hlavní směry působení, prostředky k dosažení cílů a úkoly pedagogických pracovníků. Jeho cílem je koordinovat působení okolí školy a školy samotné v oblasti prevence sociálně patologických nežádoucích jevů (SNJ).

Program je určen pro žáky 1. – 4. ročníků střední odborné školy, žáky 1. – 3. ročníků středního odborného učiliště, oboru podnikání dálkového studia a 1. a 2. ročníků oboru podnikání denního studia.

ZÁKLADNÍ ÚDAJE O ŠKOLE

Název a adresa školy, pro kterou platí tento MPP	Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Litrowa 122, 346 01 Horšovský Týn
Jméno a příjmení ředitele	Ing. Mgr. Václav Švarc
Telefon	379 410 051
Fax	379 410 071
E-mail na ředitele	sos-souhtyn@sos-souhtyn.cz

Jméno a příjmení školního metodika prevence	Ing. Milan Hanuš
Telefon	379 410 075, 737 356 032
E-mail	hanusm@sos-souhtyn.cz

Jméno a příjmení výchovného poradce	Ing. Milan Hanuš
Telefon	379 410 075, 737 356 032
E-mail	hanusm@sos-souhtyn.cz

Obor	Počet tříd
Agropodnikání – denní studium	4
Management obchodu, E – denní studium	4
Pozemní stavitelství, S – denní studium	4
Technické lyceum – denní studium	4
Automechanik , M – denní studium	3
Kuchař – denní studium	3
Opravář zemědělských strojů – denní studium	3
Zedník – denní studium	3
Podnikání– denní studium	4
Celkem	32

Použité zkratky:

MPP – Minimální preventivní program

SNJ – Sociálně nežádoucí jevy

VP – Výchovný poradce

ŠMP – Školní metodik prevence

SPUCH – Specifické poruchy učení a chování

ÚP – Úřad práce v Domažlicích

TU – třídní učitel

PPP – Pedagogicko psychologická poradna Plzeň,
pracoviště Domažlice

OHES – Okresní hygienicko epidemiologická stanice

A. ZMAPOVÁNÍ SITUACE VE ŠKOLE PRO STANOVENÍ CÍLŮ MPP**VSTUPNÍ INFORMACE A JEJICH ZDROJE****1. Sociální okolí školy**

Přibližně pětina žáků je místních nebo z nejbližšího okolí, téměř 70% do školy dojíždí a asi 7% je ubytováno ve dvou domovech mládeže.

Škola spolupracuje s mnoha organizacemi v místě působení i v rámci Plzeňského kraje – např. Krajský úřad Plzeň, OHES Domažlice, Městský úřad Horšovský Týn, Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR - územní pracoviště Domažlice a Horšovský Týn, Okresní protidrogový koordinátor v Domažlicích, Pedagogicko-psychologická poradna Domažlice, občanské sdružení Jana Domažlice, Český červený kříž Domažlice a Horšovský Týn, Úřad práce Domažlice, Policie ČR Domažlice, K-centrum Plzeň, Středisko výchovné péče Domažlice, Preventivně informační skupina Policie ČR Domažlice, Orgán sociálně právní ochrany dětí Domažlice, Fond ohrožených dětí Plzeň, Dětský psychiatr – nemocnice

Domažlice Bílý kruh bezpečí Plzeň, a sociální partneři zajišťující odborné praxe a odborný výcvik.

2. Informace od pedagogů

Většina pedagogů školy spolupracuje na realizaci MPP v rámci výuky i dalších školních i mimoškolních aktivit. Třídní učitelé průběžně zjišťují informace z oblasti sociálně nežádoucích jevů na škole – většina z nich vidí největší problém ve velkém množství kuřáků mezi žáky školy a v přetrvávajícím nevhodném chování žáků. Sem patří hlavně nerespektování trvalých příkazů, pozdní omlouvání nepřítomnosti ve škole, používání mobilních telefonů při výuce, vulgární vyjadřování žáků mezi sebou, u některých špatná komunikace mezi žáky navzájem i mezi žáky a personálem školy. Ani trávení volného času některých žáků není ideální - pití alkoholických nápojů, plýtvání volným časem atd.

3. Informace od rodičů

Diskusemi s rodiči v rámci třídních schůzek, při konzultacích s výchovným poradcem a při jednáních ve výchovných komisích jsme zjistili, že rodiče vidí problémy zhruba ve stejných oblastech jako pedagogové. Někteří rodiče jsou však příliš nekritičtí a problémy hledají hlavně ve škole. Těch je však naštěstí menšina. Rodiče vítají i možnost získávání informací o prospěchu a docházce svých dětí prostřednictvím internetu. Velkou návštěvnost mají též internetové stránky školy a výchovného poradce.

Celkově hodnotí rodiče oblast prevence na škole kladně, zvláště oceňují vstřícnost vedení školy, ŠMP a VP při včasném řešení problémů jejich dětí. Využívají i navrhované návštěvy poradenských zařízení – Pedagogicko psychologické poradny Plzeň – pracoviště Domažlice.

4. Informace od žáků

Informace od žáků zjišťujeme několika způsoby: na škole velmi aktivně pracuje Studentská rada, kde se pravidelně scházejí zástupci ze všech tříd, řeší problémy, se kterými se setkávají a podílejí se na spolurozhodování. Navrhují různé mimoškolní preventivní aktivity i změny ve vybavení a zařízení školy. Pomáhají svými nápady i v boji proti tabakismu a alkoholismu.

Dalším zdrojem informací od žáků jsou pravidelné dotazníky na klima školy, zadávané žákům, jejich rodičům i učitelům. Z těchto dotazníků vyplynulo, že většina dotazovaných hodnotí kladně klima školy, úroveň prevence sociálně nežádoucích jevů i snahu všech vytvářet pozitivní pracovní atmosféru ve třídách. Zvláště kladně je hodnoceno vstřícné chování i komunikace většiny vyučujících vůči žákům i mezi sebou navzájem.

Žáci mají k dispozici i schránku důvěry v obou budovách a možnost sdělení svých připomínek prostřednictvím emailové schránky VP, které jsou asi tak rovnoměrně využívány. Časté jsou i osobní konzultací s VP či rozhovory se svými třídními učiteli a ostatními pedagogy.

5. Hodnocení MPP minulého školního roku

V loňském školním roce se velmi dobře dařilo uplatňovat MPP v těchto oblastech:

systematická práce se všemi žáky, která vede k sebepoznávání, seberealizaci, upevňování kolektivu, spoluzodpovědnosti, správné komunikaci (s vrstevníky, vyučujícími, v rodinách s nadřízenými), a objektivnímu sebehodnocení. Sem patřili seznamovací dvoudenní kurzy pro žáky 1. ročníků (v loňském roce jen pro obory zakončené maturitní zkouškou), besedy, přednášky, filmová představení, odborné i kulturní exkurze. Pozitivně hodnotili žáci i možnost darovat ve škole krev při akci Daruj krev – daruješ život.

zapojení do charitativních akcí (Květinový den, Bílá pastelka, Srdíčkový den....)

V dalších oblastech máme ještě rezervy – je to například:

příprava vybraných žáků 1. – 4. roč. na práci peer-aktivistů. Příčinou je velká pracovní vytíženost ŠMP a neochota dalších vyučujících zapojit se do této oblasti prevence

Zapojení všech vyučujících (včetně externích) do systému protidrogové prevence na škole (nenásilnou formou v těch předmětech, kde je možné). S tímto negativním jevem by snad v budoucnu mohly pomoci Školní vzdělávací programy, pokud v nich bude prostor na nenásilné včlenění prevence do výuky.

B. CÍLE VYPLÝVAJÍCÍ ZE ZMAPOVÁNÍ SITUACE

Oblasti práce v rámci prevence sociálně nežádoucích jevů:

1. zlepšování klimatu školy (komunikace, atmosféra důvěry a pochopení)
2. častější uplatňování prevence sociálně nežádoucích jevů ve výuce
3. spolupráce s rodiči v rámci prevence
4. aktivnější práce s třídním kolektivem (spolupráce ŠMP, VP a TU,)
5. zvýšení aktivity a zapojení žáků do realizace MPP

C. MINIMÁLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM

I. PRÁCE PEDAGOGICKÉHO SBORU A VEDENÍ ŠKOLY

V oblasti přímé práce pedagogů

Cíle programu

- vyplývají z dlouhodobého rámcového plánu MPP a jsou následující:

1. vytvářet osobním příkladem podmínky a atmosféru v třídních kolektivech pro osvojení si pozitivního sociálního chování a pro rozvoj osobnosti, žáků,
2. zaměření výchovy ke zdravému životnímu stylu důsledným vyžadováním dodržování školního řádu,
3. důsledné sledování docházky žáků a včasné řešení absencí
4. zvyšování sociální kompetence a k odmítání všech forem sebedestrukce,
5. cíleným působením výchovných pracovníků zamezovat porušování zákonných norem,
6. spolupráce učitelů se studentskou radou a využití jejich kompetencí,
7. zajištění spolupráce a jednoty předmětových komisí při realizaci výchovy v odborných i všeobecně vzdělávacích předmětech a na odborném výcviku,
8. spoluprací TU s vychovateli na domovech mládeže předcházet patologickým jevům chování žáků,
9. komplexní a jednotné výchovné působení v teoretickém vyučování, na praxi, v odborném výcviku, na domově mládeže i v kroužcích mimoškolní výchovy,
10. motivace žáků praktickou přípravou na vybrané povolání, formování profesní hrdosti

11. vedení žáků k týmové práci a k odpovědnosti za přijatá rozhodnutí,
12. pěstovat u žáků úctu k lidské práci a k hodnotám vytvořenými předchozími generacemi,
13. lidským přístupem výchovných pracovníků bojovat proti násilí a šikaně ve třídách a žákovských kolektivech,
14. vytvářením estetického pracovního prostředí působit na emoce žáků a potlačovat v nich potřeby juvenilního vandalizmu,
15. výběrem vhodných akcí Městského kulturního střediska v Horšovském Týně potlačovat projevy rasové nesnášenlivost, xenofobie a intolerance,
16. podněcovat u žáků identifikaci se zdravým způsobem života,
17. potlačovat projevy negativního chování nabídkou alternativních činností,
18. nabídnout žákům alternativy využití volného času podporováním jejich vlastní iniciativy,
19. pokračovat v odhalování a prevenci patologických projevů gamblingu,
20. rozvíjet spolupráci s rodiči, zákonnými zástupci i plnoletými žáky nejen při řešení konkrétních výchovných problémů ale i při jejich prevenci.
21. plně umožnit žákům využití práva na informace týkajících se jeho osoby
22. rozvíjet spolupráci školy s orgány města, s policií ČR, zdravotnickými zařízeními, pedagogicko-psychologickou poradnou při výchově žáků a okresním protidrogovým koordinátorem,
23. prohlubovat spolupráci s partnery při zajišťování informovanosti žáků,
24. hodnotit se žáky nejen odborné, ale i výchovné přínosy exkurzí,
25. trávit více času mezi žáky ve třídách, vnímat a být otevřen jejich problémům, spolupracovat při řešení.

Plán vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti prevence SNJ

26. Kurzy komunikace pro pedagogy – realizuje VP
27. Seminář o šikaně – realizuje VP
28. Konzultace VP s třídními učiteli o výsledcích sociometrie v jejich třídách a o následných opatřeních
29. Spolupráce třídních učitelů a ostatních pedagogů s výchovnou skupinou (VP + PPP)

Způsob spolupráce s ostatními pedagogy

Všichni vyučující budou pravidelně informováni o realizaci MPP ve škole na pedagogických radách. Více se však osvědčují individuální konzultace ŠMP a VP s jednotlivými vyučujícími ihned poté, kdy se vyskytne problém ve třídě. Spolupráce s ostatními pedagogy při realizaci MPP vychází z vyhl. č. 72/2005 Sb.

II. SPOLUPRÁCE ŠKOLY S RODIČI**Způsoby seznámení rodičů s činnostmi ŠMP, možnostmi spolupráce a MPP**

Rodiče žáků budou seznámeni s ŠMP na 1. třídních schůzkách. Zde jim bude také sděleno, že se svými problémy mohou obrátit na ŠMP nebo VP – telefonická či e-mailová domluva na schůzce v nejbližším možném termínu. Kontakt s rodiči bude uskutečňován i prostřednictvím Studijního průkazu žáků. Rodiče budou seznámeni s náplní práce ŠMP a VP i s možností seznámit se s MPP na webových stránkách školy.

Na další třídní schůzce SRPŠ budou rodiče informováni o možnostech vyhledání odborné pomoci pro své děti (lékaři, policisté, právníci, PPP Plzeň: Domažlice, Tachov, Klatovy) a dostanou i brožury, které se týkají prevence SNJ.

Aktivity pro rodiče

Název aktivity	Datum	Realizátor, přednášející
MPP školy, práce ŠMP a VP	listopad 2009	ŠMP
Beseda o možnostech řešení problémů žáků	březen, duben 2010	ŠMP, VP

Aktivity podporující spolupráci školy s rodiči

Snaha navázat užší kontakty s rodiči žáků na společných akcích školy ztroskotává na nezájmu rodičů. Dalším důvodem neúspěchu v této oblasti je i to, že většina žáků školy je dojíždějících a pro mnohé rodiče je problém dostavit se do školy na nějakou akci

v konkrétní hodinu. Stále se ještě setkáváme s názorem rodičů, že jejich děti se SNJ netýkají. Snažíme se s nimi pracovat alespoň v rámci pravidelných schůzek rodičů žáků a v rámci Dnů otevřených dveří. Jinak se MPP zaměřuje hlavně na individuální konzultace rodičů se ŠMP.

III. PROGRAM PREVENTIVNÍCH AKTIVIT PRO ŽÁKY ŠKOLY

Cílová populace:

- a) mladí lidé ve věku 15 – 20et, žáci SOŠ a SOU Horšovský Týn
- b) vyučující SOŠ a SOU Horšovský Týn
- c) vychovatelé domovů mládeže SOŠ a SOU Horšovský Týn
- d) rodiče žáků SOŠ a SOU Horšovský Týn

Formy a metody práce:

besedy, exkurze, vlastní aktivity žáků

témata: Já a mé tělo, HIV+AIDS, Mezilidské vztahy, Jak se cítí hendikepovaní lidé,.....)

přednášky na různá témata (např. AIDS, drogy, kriminalita mládeže...)

hry, soutěže, psychotesty

sociometrie

filmová, divadelní představení místní i v Plzni či Praze

zapojení do celostátních charitativních akcí

1. Způsob seznámení žáků s činností MP, možnostmi pomoci a MPP

Představení a rozbor MPP s učiteli.

Žáci se seznamují s ŠMP na třídních schůzkách, jednáních studentské rady a na webových stránkách školy.

ŠMP se pravidelně účastní schůzek Studentské rady a spolupracuje s VP při řešení případných připomínek a podnětů ze schránky důvěry.

ŠMP se účastní třídních schůzek na pozvání TU k řešení výchovných problémů ve třídě.

MPP zahrnuje aktivity jednotlivých tříd zařazené do plánů práce TU, besedy, filmová a divadelní představení pořádaná Městským kulturním střediskem v Horšovském Týně, besedy zařazené do plánu práce VP, sportovní turnaje a soutěže organizované učiteli tělesné výchovy, práci kroužků v rámci Klubu otevřených dveří, akce EVVO organizované koordinátorkou EVVO v obou budovách školy, akce Daruj krev – daruješ život, Den bez tabáku, Den bez aut, charitativní akce a další.

2. 1. Nespecifická a specifická prevence pro žáky ve výuce, která je součástí učebních osnov

Zaměření prevence: zvyšování sebevědomí a sebeuvědomění žáků, rozvíjení vhodné verbální i neverbální komunikace, konstruktivní řešení problémů, schopnost klást otázky a vyjádřit svůj názor, řešení stresu, učení vzájemné pomoci, schopnost říci si o pomoc a vědomí kam se v jakých záležitostech obrátit, vyrovnání se s neúspěchem, obrana před manipulací, předávání informací a prožitkové programy zaměřené na dodržování práva, na prevenci závislosti na návykových látkách včetně alkoholu a tabáku, gamblingu, rasismu, sexuálního a jiného zneužívání, působení sekt a některých nových náboženských směrů.

2. 2. Specifická prevence pro žáky ve výuce, reagující na individuální situaci ve třídě

Sem patří aktivity, které nejsou součástí učebního plánu a reagují na zvláštní situace v třídních kolektivech nebo mezi třídními kolektivy či ve vztazích mezi třídními kolektivy a pedagogy. Tyto situace jsou zjišťovány na základě šetření (pozorování, monitoring třídních učitelů, dotazníky, diskuse, sociometrie) prováděného průběh ve škole. Jedná se o programy cíleně zaměřené na řešení výskytu konkrétních SNJ- násilí, šikana, výskyt a zneužívání drog včetně alkoholu a tabáku, rasismus a jiné projevy netolerance,... na které budou navazovat další aktivity podle aktuálního vývoje situace.

Úkoly vyplývající z MPP pro ŠMP

- zapojit do realizace hlavních aktivit SPJ všechny výchovné pracovníky a zaměstnance školy a průběžně během roku hovořit s TU o situaci a aktivitách v jejich třídě
- problematiku prevence SPJ zařazovat jako součást probíraných témat v jednotlivých vyučovacích předmětech
- zařadit problematiku MPP na jednání porad učitelů v obou školních budovách
- aktuálně obměňovat nástěnku VP a protidrogového koordinátora,
- na TH využívat dotazníků: porucha vzájemných vztahů ve skupině, průzkum šikanování, dotazník o drogách, diskutovat se žáky o kouření, alkoholu apod.
- rozvíjet volnočasové aktivity – podporovat zájmové kroužky (DM), realizaci sportovního dne, lyžařského výcviku, sportovních aktivit ve spolupráci s učiteli tělesné výchovy, upřednostňovat zátěžovou turistiku, vytvářet kladný vztah k přírodě ve spolupráci s koordinátorkou EVVO, zajímat se jak žáci tráví svůj volný čas, práce Klubu otevřených dveří – výstavy, promítání filmů, turnaje ve stolním fotbale, tenise, dāmě.
- rozvíjet pozitivní sociální klima mezi žáky, schopnosti čelit sociálnímu tlaku svých vrstevníků k užívání návykových látek – besedy pro žáky (MŠP, PPP, Policie ČR, ÚP, TU, VP, učitelé BIE a CHE)
- podávat informace rodičům na třídních schůzkách – aktuální stav drogové scény, šikana a z ní plynoucí možné záškoláctví a neprospěch
- rozvíjet u žáků potřebu někomu pomoci, najít si pro druhého čas, umět naslouchat, být vnímavý, upřímný, spolehlivý
- podporovat cyklické akce (dlouhodobé soutěže – poznávání přírodnin, odpad jako surovina, Tvůj svět, tvoje volba, Záchrana hliníku, Den bez aut, třídění odpadu, šetření energií, vycházkové cykly – naučné stezky
- možné zapůjčení literatury, metodických materiálů, časopisů a CD, DVD v knihovničce výchovného poradce

D. ZÁVĚREČNÉ INFORMACE

	Datum	Podpis ředitele školy
Seznámení ředitele školy s MPP	15. 9. 2009	
Seznámení pedagogického sboru školy s MPP	24. 9. 2009	

Zpracoval 2. 9. 2009

Ing. Milan Hanuš
školní metodik prevence

E. PŘÍLOHY

Příloha 1.

Co dělat v případě výskytu rizikového chování žáků

Konzumace tabákových výrobků ve škole

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci tabákových výrobků v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Tabákový výrobek je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- (3) Pedagogický pracovník dále postupuje podle školního řádu školy: o události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, (zejména odkud, od koho má tabákový výrobek), který založí školní metodik prevence do své agendy.²⁵
- (4) V případě porušení zákazu kouření informuje třídní učitel zákonného zástupce nezletilého žáka.
- (5) V závažných případech (zejména s ohledem na věk nebo chování dítěte) a jestliže se jednání opakuje, vyrozumí škola orgán-sociálně právní ochrany obce s rozšířenou působností. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.
- (6) Z konzumace tabákových výrobků ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem.

Konzumace alkoholu ve škole

- (1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci alkoholu v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.
- (2) Alkohol je třeba žákovi odebrat a zajistit, aby nemohl v konzumaci pokračovat.
- (3) Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.
- (4) V případě, kdy je žák pod vlivem alkoholu do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.
- (5) Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle školního řádu školy: O události sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka (zejména odkud, od koho má alkohol), který založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy.
- (6) V případě, že žák není schopný pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
- (7) Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany dítěte obce s rozšířenou působností a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany dítěte obce s rozšířenou působností vyžadovat pomoc.
- (8) Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že žák konzumoval alkohol ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky.
- (9) Jestliže se situace opakuje, splní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- (10) V případě uživateleova zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola potřebné informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- (11) Z konzumace alkoholu ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem. Za nebezpečné a protiprávní jednání je rovněž považováno navádění jiných žáků k užívání alkoholických nápojů.
- (12) V případě podezření na intoxikaci žáka může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost alkoholu (dechová zkouška), ale pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce nebo zletilého žáka či studenta s orientačním testováním žáka na přítomnost alkoholu. Pokud je výsledek testu pozitivní, postupuje pedagogický pracovník obdobným postupem jako je uvedeno od bodu 3. O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka.

(13) Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem alkoholu, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Nález alkoholu ve škole

(1) V případě, kdy pracovníci školy **naleznou v prostorách školy alkohol**, postupují takto:

- a) Tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury.
- b) O nález ihned uvědomí vedení školy.
- c) Nalezenou tekutinu uloží u vedení školy pro případ usvědčujícího důkazu.
- d) Zpracují stručný záznam o události.

(2) V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka alkohol**, postupují takto:

- a) Zabavenou tekutinu nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- b) O nález ihned uvědomí vedení školy.
- c) O nález sepiší stručný záznam, s vyjádřením žáka, u kterého byl alkohol nalezen, datum, místo a čas nález a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byl alkohol nalezen (nebo který jej odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce. Zápis záznamu založí školní metodik prevence do své agendy.²⁹
- d) O nález vyrozumí zákonného zástupce žáka, a v případě, že se jedná o opakovaný nález u téhož žáka, i orgán sociálně-právní ochrany dítěte, kterým je obecní úřad obce s rozšířenou působností.
- e) V případě podezření, že alkohol obsahuje i jiné příměsi a byl nalezen u žáka, který se jím intoxikoval, předají zajištěnou tekutinu přivolanému lékaři.

Omamné a psychotropní látky

Zakázána je výroba, distribuce, přechovávání, šíření i propagace omamných a psychotropních látek, a to bez ohledu na věk žáka a prostředí, ve kterém by k tomu docházelo.³⁰ Zakázáno je rovněž navádění k užívání těchto látek.

(1) Školním řádem škola stanoví zákaz užívání OPL a jejich distribuci a přechovávání. Současně stanoví zákaz vstupu do školy pod jejich vlivem. Školním řádem stanoví rovněž sankci za porušení zákazu.

(2) Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 a 188 a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí,³¹ se sám vystavuje trestnímu stíhání. Překazít takový čin lze tím, že ho včas oznámí orgánům Policie ČR nebo státnímu zástupci.

Konzumace omamných a psychotropních látek ve škole

(1) V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci OPL v prostorách školy nebo v době školního vyučování, či v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.

(2) Návykovou látku je třeba žákovi odebrat a zajistit ji, aby nemohl v konzumaci pokračovat.

(3) Podle závažnosti momentálního stavu žáka, případně dalších okolností, pedagogický pracovník posoudí, jestli mu nehrozí nějaké nebezpečí.

(4) V případě, kdy je žák pod vlivem OPL do té míry, že je ohrožen na zdraví a životě, zajistí škola nezbytnou pomoc a péči a volá lékařskou službu první pomoci.

(5) Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, postupuje pedagogický pracovník podle školního řádu školy. Především ihned zajistí vyjádření žáka a vyrozumí vedení školy.

(6) V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.

(7) V případě, že žák není schopný dbát pokynů zaměstnanců školy, vyrozumí škola ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.

(8) Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů. Škola může od orgánu sociálně-právní ochrany obce vyžadovat pomoc.

- (9) Zákonnému zástupci ohlásí škola skutečnost, že žák konzumoval OPL ve škole i v případě, kdy je žák schopen výuky (dbát pokynů pracovníků školy).
- (10) Současně splní oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Oznamovacím místem je příslušný odbor obce s rozšířenou působností podle místa bydliště dítěte.
- (11) V případě uživatele zájmu nebo zájmu jeho zákonných zástupců, poskytne škola informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
- (12) Z konzumace OPL ve škole je třeba vyvodit sankce stanovené školním řádem. Nicméně je nutné rozlišovat distributora od uživatele. Uživatel je nebezpečný pouze sobě, distributor všem. Distribuce je trestným činem, užívání OPL je porušením školního řádu.
- (13) Navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za nebezpečné a protiprávní jednání.
- (14) V případě podezření na intoxikaci žáka může pedagogický pracovník provést orientační test na přítomnost OPL (zkouška ze slin), ale pouze na základě předem získaného souhlasu zákonného zástupce, resp. žáka staršího 18 let s orientačním testováním žáka na přítomnost OPL. Pokud je výsledek testu pozitivní, postupuje pedagogický pracovník obdobným postupem jako je uvedeno od bodu 3. O události sepíše pedagogický pracovník stručný záznam s vyjádřením žáka.
- (15) Obdobný postup zvolí pedagogický pracovník i v případě příchodu žáka do školy pod vlivem OPL, resp. kdy nelze prokázat, že se žák intoxikoval ve škole.

Distribuce OPL ve škole

- (1) Distribuce OPL je v České republice považována za protiprávní jednání. Je proto zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin. Množství, které žák distribuuje, není nijak rozhodující.
- (2) Přechovávání OPL je také vždy protiprávním jednáním. Množství, které u sebe žák v danou chvíli má, je rozhodující pro to, aby toto protiprávní jednání bylo blíže specifikováno buď jako přestupek nebo v případě množství většího než malého jako trestný čin, ale toto množství nemusí mít žádný vliv na kázeňský postih, který je stanovený školním řádem.
- (3) Jestliže má pracovník školy důvodné podezření, že ve škole došlo k distribuci OPL, musí o této skutečnosti škola vždy vyrozumět místně příslušné oddělení Policie ČR, protože se jedná o podezření ze spáchání trestného činu.
- (4) Jestliže se tohoto jednání dopustila osoba mladší 18 let nebo bylo namířeno proti osobě mladší 18 let, vyrozumí škola také zákonného zástupce a orgán sociálně-právní ochrany obce s rozšířenou působností.
- (5) Pokud v rámci tohoto podezření zajistí pracovníci školy nějakou látku, postupují způsobem popsaným níže.

Nález OPL ve škole

A. V případě, kdy pracovníci školy **naleznou v prostorách školy látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) Látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- (2) O nález ihned uvědomí vedení školy.
- (3) Za přítomnosti dalšího pracovníka školy vloží látku do obálky, napíše datum, čas a místo nález. Obálku přelepí, přelep opatří razítkem školy a svým podpisem a uschovají ji do školního trezoru.
- (4) O nález vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky.

B. V případě, kdy pracovníci školy **zadrží u některého žáka látku**, kterou považují za omamnou nebo psychotropní, postupují takto:

- (1) Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury.
- (2) O nález ihned uvědomí vedení školy.
- (3) O nález sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka, u kterého byla látka nalezena, datum, místo a čas nález a jméno žáka. Zápis podepíše i žák, u kterého byla látka nalezena (nebo který látku odevzdal). V případě, že podepsat odmítá, uvede pracovník tuto skutečnost do zápisu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen/na ředitel/ka školy nebo její/jeho zástupce.

(4) O nálezu vyrozumí Policii ČR, která provede identifikaci a zajištění podezřelé látky a informuje zákonného zástupce žáka.

(5) V případě, že je látka nalezena u žáka, který se jí intoxikoval, předají látku zajištěnou výše uvedeným postupem, přivolanému lékaři. Může to usnadnit léčbu, neboť u řady jedů jsou známy protijedy. Další postup nutný k identifikaci látky pak zajistí Policie ČR.

C. V případě, kdy pracovníci školy mají podezření, že **některý z žáků má nějakou OPL u sebe**, postupují takto:

(1) Jedná se o podezření ze spáchání trestného činu nebo přestupku, a proto řešení této situace spadá do kompetence Policie ČR.

(2) Bezodkladně vyrozumí Policii ČR, zkonzultují s ní další postup a informují zákonného zástupce žáka.

(3) Žáka izolují od ostatních a do příjezdu Policie ČR je nutné mít ho pod dohledem. U žáka v žádném případě neprovádějí osobní prohlídku nebo prohlídku jeho věcí.

Jak postupovat při vzniku škody

(1) Jakmile vznikne škoda na školním majetku, je třeba o celé záležitosti vyhotovit záznam a pokusit se odhalit viníka.

(2) V případě, že viníka škola zná, může na něm (jeho zákonném zástupci) vymáhat náhradu škody.

(3) V případě, že nedojde mezi zákonnými zástupci nezletilého dítěte a školou k dohodě o náhradu škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.

Příloha 2

Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009 – 2012

MŠMT 2009 (Výběr z dokumentu)

2

Obsah

Úvod 3

Oddíl I.

Vyhodnocení Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008 4

Oddíl II.

Cílové skupiny primární prevence 9

2.1.1 Děti a mládež 9

2.1.2. Pedagogičtí pracovníci 9

2.2.2 Specifické cílové skupiny 9

Oddíl III.

Vymezení pojmů primární prevence u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy 11

3.1. Primární prevence rizikových projevů chování u žáků v působnosti MŠMT 11

3.2. Vymezení primární prevence 11

3.3. Vymezení sekundární prevence 12

Oddíl IV.

Cíle Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012 13

Oddíl V.

Cíle Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže

5.1. Dlouhodobé cíle 15

Přílohy 16

3

Úvod

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále ministerstvo) má stěžejní podíl při uplatňování školní primární prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v České republice. V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky, pověřeno koordinací primární protidrogové prevence na meziresortní úrovni. Je to dáno nejen celkovým počtem dětí, žáků a studentů vzdělávajících se ve školách, ale také celkovou délkou působení školního prostředí na ně. Období školního vzdělávání má velmi významnou funkci v oblasti formování osobnosti mladých lidí a vše, co se v tomto období nepodaří se jen velmi obtížně napravit v období dospělosti. Toto je také důvod, proč je oblasti prevence rizikových projevů chování u školní populace věnována mimořádná pozornost, a to nejen ze strany ministerstva, ale i všech dalších složek podílejících se na řízení školství, zvláště pak krajů a obcí.

Ministerstvo v oblasti prevence rizikových projevů chování plní několik důležitých úkolů. Jednak je to stanovování základních strategií v daných oblastech, stanovení priorit na budoucí období, podpora vytváření vazeb a struktury subjektů realizujících či spolupodílejících se na vytyčených prioritách a v neposlední řadě podpora vytváření materiálních, personálních a finančních podmínek nezbytných pro vlastní realizaci prevence ve školství.

Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství na období 2009-2012 (dále jen Strategie) vychází ze závěrů pravidelných jednání s krajskými školskými koordinátory prevence a metodiky prevence, z dlouhodobých cílů stanovených strategiemi nadresortních orgánů a ze zkušeností s naplňováním koncepcí prevence zneužívání

návykových látek a dalších rizikových projevů chování u dětí a mládeže na období 1998 – 2000, 2001 – 2004 a 2005-2008.

Strategie je v souladu s Národním programem rozvoje vzdělávání, tzv. Bílou knihou, s Akčním plánem Evropské unie boje proti drogám, s Usnesením vlády ČR č. 1305 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2005 - 2009, s Usnesením vlády ČR č. 393 ke Strategii prevence kriminality na léta 2005 - 2008 a dokumentem WHO Evropské zdraví 21 – Cíl 12 a s Usnesením vlády č. 1046 k Dlouhodobému programu zlepšování zdravotního stavu obyvatelstva České republiky Zdraví pro všechny v 21. století. Strategie je současně plně v souladu se schválenými Standardy primární prevence.

Konkretizace a harmonogram plnění jednotlivých cílů (krátkodobých, střednědobých i dlouhodobých) ve Strategii obsažených budou rozpracovány v následném Akčním plánu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na příslušné období.

4

Oddíl I.

Vyhodnocení realizace Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008

Ministerstvo je v oblasti protidrogové primární prevence usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky, pověřeno koordinací primární protidrogové prevence na meziresortní úrovni. Za tímto účelem vytvořilo a koordinuje následující pracovní skupiny

„Pracovní skupina specifické primární protidrogové prevence a Pracovní skupina specifické primární prevence kriminality a ostatních rizikových projevů chování“, složená ze zástupců věcně příslušných resortů, krajů, akademické obce, nestátních neziskových organizací, pedagogicko-psychologických poraden, vysokých škol, přímo řízených organizací ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a ostatních odborníků na danou problematiku. Jejich cílem a posláním je spolupráce, sjednocení přístupů a koordinace činností v dané oblasti napříč resorty. Resort školství je zároveň gestorem v oblasti primární prevence kriminality u dětí a mládeže. Jeho činnost tedy zahrnuje jak primární prevenci v oblasti užívání návykových látek, tak primární prevenci kriminality a ostatních rizikových projevů chování. Jako takové realizuje v rámci své činnosti aktivity v oblasti

- legislativní
- koordinační
- koncepční
- dotační
- metodické
- podpory vzdělávacích a výzkumných aktivit
- kontrolní (prostřednictvím ČŠI)
- informační a osvětové

Na **horizontální úrovni** ministerstvo aktivně spolupracuje s věcně příslušnými resorty (ministerstvo zdravotnictví, ministerstvo vnitra, ministerstvo práce a sociálních věcí, ministerstvo obrany), nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při ministerstvu vnitra). Dále MŠMT spolupracuje s OPŘO, NNO, VŠ a dalšími organizacemi zabývajícími se předmětnou problematikou.

Ministerstvu se v daném období podařilo postupně upevňovat na **vertikální úrovni** fungující síť koordinátorů a metodiků prevence – **krajští školští koordinátoři prevence** (pracovníci odboru školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), **metodici prevence** (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a **školní metodici prevence** (pedagogové ve školách a školských zařízeních).

V návaznosti na celostátní strategie zpracovávají a realizují své krajské koncepce jednotlivé regiony. Výměna zkušeností z jejich realizace je předpokladem dalšího zkvalitňování úrovně prevence.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyčleňuje ze svého rozpočtu průměrně ročně cca 20,5 mil. Kč na **Programy na podporu aktivit v oblasti prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství** realizované na krajské úrovni - **Program I.** Na úrovni nadregionální či celorepublikové **Program II.** a **Program III.** Je určen na projekty ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ve školských zařízeních pro preventivně výchovnou péči. Program I je od roku 2003 financován ze 70% celkového průměrného ročního rozpočtu 20,5 mil. Kč.

5

Vložit trendovou řadu s výší dotací od roku 2009 do tabulky u obou programů.

Současně je resortem školství každý rok uvolněna částka 5 milionů korun do rozpočtů krajů na zabezpečení činnosti metodiků prevence v pedagogicko-psychologických poradnách. Jedná se o částku cca 58 tis. Kč na jednoho metodika.

MŠMT poskytuje každoročně v rámci Programu státní podpory práce s dětmi a mládeží na oblast zabezpečení volného času dětí a mládeže finanční prostředky ve výši cca 170 mil. Kč. Tyto finanční prostředky zahrnují podporu aktivit v oblasti nespecifické primární prevence.

Úkoly „Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2005 – 2008“ jsou plněny za průběžné **spolupráce s ostatními věcně příslušnými resorty, Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky, kraji, okresy, nestátními neziskovými organizacemi, ostatními subjekty, které na problematice primární prevence efektivně participují a v neposlední řadě spolupráce se samotnými školami a školskými zařízeními.**

Dosud se nepodařilo zajistit odpovídající podmínky pro práci školních metodiků prevence, a to zejména alikvotním snížením rozsahu přímé vyučovací činnosti, který by byl adekvátní jako u výchovných poradců.

Přes dobrou spolupráci na úrovni zástupců resortů přetrvává problém v podceňování preventivní práce takřka na všech úrovních státní správy a samosprávy. Stejně tak lze nazírat na leckdy nedoceňující až přezírající přístup některých krajů a obcí, ale i ústředních orgánů. Toto je limitujícím faktorem z hlediska úspěšnosti prevence ve školách.

Ke stanovení priorit prevence ve školách je důležité mít informace o tom, jaká je situace výskytu rizikových projevů chování u dětí a mládeže. Informace o prevalenci sociální patologie (tedy o tom, jaký typ návykové látky či jaké další formy sociální patologie se vyskytují, v jakém věku a v jaké četnosti) se dají využít k tomu, aby se preventivní snahy mohly zaměřit na specifické věkové skupiny a specifické problémy. Problematika rizikových projevů chování je rozsáhlá, jednotlivé jevy mají v mnoha případech vzájemné vazby. Jejich prevence vyžaduje **systémový přístup, komplexnost, včasnost, vytrvalost, důslednost a pružnost.**

Informace o plnění úkolů vymezených Strategií prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2005-2008

- MŠMT v uplynulém období aktualizovalo Metodický pokyn k prevenci rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT (č.j.: 20006/2007-51)
- V návaznosti na školský zákon č. 564/2004 Sb. byly schváleny kurikulární dokumenty (vyhláška č. 72/2005 Sb. a 317/2005 Sb.), které vymezují a konkretizují úlohu subjektů ve školství v oblasti prevence rizikových projevů chování a současně definují kompetence osob, které na prevenci v rámci těchto subjektů participují
- Školní metodik prevence má v souladu se zákonem o pedagogických pracovnících za předpokladu splnění kvalifikace (viz. vyhláška 317/2005) nárok na příplatek ve výši 1000,- - 2000,- Kč měsíčně
- Specializační studium je realizováno v souladu s předmětnou vyhláškou č. 317/2005 Sb. Subjekty, které tyto vzdělávací aktivity realizují, jsou řádně akreditovány a jejich seznam je průběžně zveřejňován na webových stránkách MŠMT.
- Každoročně jsou vyhlašovány Programy na podporu aktivit v oblasti prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT. Podporují se programy zaměřené na aktivity ve školách a školských zařízeních realizovaných na místní úrovni – na

6

tyto programy jsou dotační prostředky zasílány na kraje, které si následně realizují svá dotační řízení. Ostatní programy jsou podporovány přímo z MŠMT na základě řádných dotačních řízení. (všechny schválené programy jsou zveřejněny na webových stránkách MŠMT)

- MŠMT každoročně uvolňuje částku cca 23.000.000,- Kč na prevenci kriminality a protidrogovou prevenci.
- Na základě usnesení vlády ČR č. 693 ze dne 7. června 2006 je získání státní dotace pro programy primární prevence užívání návykových látek od roku 2008 ze strany MŠMT a Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky podmíněno získáním certifikace. Certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů primární prevence užívání návykových látek zahrnuje posouzení a formální uznání programů, zda program odpovídá stanoveným kritériím kvality a komplexnosti. Proces certifikace odborné způsobilosti poskytovatelů primární prevence užívání návykových látek probíhá v souladu s českými verzemi platných evropských norem pro posuzování, certifikace a audit.
- Funkci certifikační agentury zastává Agentura pro certifikace při IPPP ČR, která zahájila svoji činnost na základě příkazu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 14/2006 (příloha č. 5).
- Agentura pro certifikace byla zřízena a zahájila svoji činnost dle Příkazu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 14/2006 dne 1. 7. 2006.
- V období 1. 7. -20. 9. 2006 byla vypracována metodika certifikačního řízení pro oblast primární prevence.
- Dne 21. 9. 2006 proběhlo slavnostní předání osvědčení pro certifikátory. Bylo vyškoleno 46 úspěšných absolventů. Certifikátoři se písemně zavázali k budoucí spolupráci s Agenturou pro certifikace při respektování všech závazných dokumentů – Etického kodexu, certifikačního řádu a metodiky místního šetření.
- Na konci září 2006 byly spuštěny webové stránky AC (www.ac.ipp.cz), na kterých jsou ke stažení všechny potřebné dokumenty.
- Dne 2. 10. 2006 byl zahájen proces certifikace primární prevence.
- Od prosince 2006 do 15. 7. 2008 prošlo certifikací celkem: 39 zařízení pro 52 programů. Podmínkám certifikace vyhovělo 35 zařízení s 47 programy.
- V období od ledna do června 2008, po roce realizování certifikací programů, byla IPPP provedena rozsáhlá evaluace celého certifikačního procesu. V dotazníkovém šetření byly získány zpětné vazby od certifikátorů, kteří mají největší praxi, a také od zařízení, která získala certifikaci – úspěšně i neúspěšně.
- Byl realizován výzkum formou vytvoření ohniskové skupiny a vedeny rozhovory s lidmi, kteří se pohybují na poli procesu certifikace, s preventisty, s úředníky, s nezávislými experty. Data byla vyhodnocena a zpracovávána v rámci pracovní skupiny pro rozvoj Standardů. Na základě získaných informací byly evaluovány a přepracovány základní dokumenty (přepracovány Standardy a Certifikační řád a metodika místního šetření, inovuje se metodika pro certifikátory).
- Revidované Standardy a Certifikační řád a metodika místního šetření byly schváleny pod č.j.: 16638/2008-6.
- Aktuálně se v rámci pracovní skupiny pro rozvoj Standardů rozšiřují standardy odborné způsobilosti na celou škálu problematiky prevence rizikových projevů chování
- V květnu roku 2006 MŠMT realizovalo průzkum v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy zaměřený na problematiku prevence v těchto subjektech (výstupy zveřejněny na www.msmt.cz / odkaz Prevence)

7

Oddíl II. Cílové skupiny primární prevence v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy

Cílem preventivního působení MŠMT je diferencované působení na níže uvedené primární a

sekundární cílové skupiny. Diferencované působení je zohledňováno v opatřeních, které ministerstvo realizuje prostřednictvím svých aktivit, a to zejména v oblastech dotační politiky, metodické a koordinační činnosti a při podpoře vzdělávacích aktivit.

2.1. Primární cílové skupiny

2.1.1 Děti a mládež

Cílem působení v oblasti prevence rizikových projevů chování je dítě odpovědné za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku

- s posílenou duševní odolností vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům
- schopné dělat samostatná (a pokud možno správná) rozhodnutí při vědomí všech alternativ
- přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi
- schopné řešit, případně schopné nalézt pomoc pro řešení problémů
- s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám
- podílející se na tvorbě prostředí a životních podmínek
- otevřené a pozitivně nastavené k sociálním vztahům
- aktivně přijímat zdravý životní styl (životospráva, sportovní a kulturní aktivity)

2.1.2 Pedagogičtí pracovníci

Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je pedagog vzdělaný, kvalifikovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený. Svou osobností se pozitivně podílí na vývoji sebeuvědomění žáka a je schopen vyučovat za aktivní účasti dětí.

Zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti rizikovým projevům chování vyžaduje **systémovou a koordinovanou** přípravu realizátorů preventivních aktivit ve školách a školských zařízeních.

2.2. Sekundární cílové skupiny

2.2.1 Rodiče dětí a veřejnost

Cílem je aktivní zapojení rodiny i veřejnosti do prevence rizikových projevů chování, a to prostřednictvím dostatečného informování a aktivitami specificky zaměřenými na tuto cílovou skupinu.

Důležité je i zapojení a spolupráce všech zainteresovaných subjektů jak resortu školství (PPP, SVP apod.), tak i resortů participujících a na primární prevenci spolupracujících (MPSV, MZ, MV, Policie ČR, OSPOD apod.).

8

Oddíl III. Vymezení pojmů primární prevence u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy

3.1 Primární prevence rizikových projevů chování u žáků v působnosti MŠMT je zaměřena na:

a) předcházení zejména následujícím rizikovým jevům v chování žáků:

- záškoláctví,
- šikana, násilí,
- divácké násilí,
- kriminalita, delikvence, vandalismus,
- závislost na politickém a náboženském extremismu ,
- rasismus, xenofobie,
- užívání návykových látek (tabák, alkohol, omamné a psychotropní látky – dále jen „UNL“),
- onemocnění HIV/AIDS a dalšími nemocemi šířícími se krevní cestou,
- poruchy příjmu potravy,
- netolismus (virtuální drogy) a patologické hráčství (gambling),

b) rozpoznání a zajištění včasné intervence zejména v případech:

- domácího násilí,
- týrání a zneužívání dětí, včetně komerčního sexuálního zneužívání,
- ohrožování výchovy mládeže,
- poruch příjmu potravy (mentální bulimie, mentální anorexie).

3.2. Vymezení primární prevence

„**Primární prevencí**“ rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům spojeným se rizikovými projevy chování (dále SPJ), případně minimalizovat jejich dopad a zamezit jejich rozšíření.

Důraz je kladen zejména na **specifickou primární prevenci** tj. systém aktivit a služeb, které se zaměřují na práci s populací, u níž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj a který se snaží předcházet nebo omezovat nárůst jeho výskytu. Součástí systému jsou Standardy primární prevence, od jejichž naplňování při preventivních aktivitách se očekává dodržení potřebné úrovně a kvality daných aktivit. Specifické primárně-preventivní programy v oblasti prevence jsou tedy programy, které se explicitně zaměřují na určité cílové skupiny a snaží se hledat způsoby, jak předcházet vzniku a rozvoji rizikových projevů chování. Právě jasná profilace těchto programů (snaha působit selektivně, specificky) na určitou formu rizikového chování odlišuje tyto programy od programů nespecifických. Specifičnost programů je dále dána nutností zaměřit se na určitou cílovou skupinu, jeví se jako ohroženější či rizikovější, než skupiny jiné. Není (ekonomicky ani odborně) smysluplné, aby všemi typy těchto programů procházely např. všechny děti, ale pouze ty, u nichž předpokládáme vyšší pohotovost k rizikovému chování (ať již z hlediska věkového, sociálního apod.). Nejjednodušší definicí specifických preventivních programů je tzv. ekonomická negativní definice: Programy specifické primární prevence jsou všechny takové programy, které by neexistovaly, kdyby neexistoval problém rizikových projevů chování, tj. tyto programy by za neexistence fenoménu sociální patologie nevznikaly a nebyly rozvíjeny.

9

Specifická primární prevence může být realizována jako

- **Všeobecná** - specifická PP je zaměřena na cílovou skupinu např. třídu u které není zatím specifikováno, nebo nejeví známky rizikového chování.
- **Selektivní PP** - je zaměřena na primární cílovou skupinu - ta část populace, u které chceme zamezit vzniku rizikového chování.
- Součástí primární prevence je také včasná intervence, (někdy nazývaná též jako **indikovaná prevence**) která předchází sekundární prevenci, tj. přímé individuální práci s klientem.

Nespecifickou primární prevencí se rozumí aktivity, které tvoří nedílnou součást **primární prevence** a jejímž obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Programy nespecifické prevence (např. různé volnočasové aktivity) by existovaly a byly žádoucí i v případě, že by neexistovaly rizikové projevy chování, tj. bylo by i v takovém případě smysluplné tyto programy rozvíjet a podporovat. Nespecifické programy v tomto smyslu nelze vztahovat k určitému fenoménu, jehož výskytu se program snaží předcházet (působí obecně, nespecificky), nebo jeho výskyt alespoň posunout do vyššího věku cílové skupiny. Jako primární prevence jsou s úmyslem získání finančního příspěvku velmi často prezentovány nejrůznější volnočasové aktivity.

3.3 Vymezení sekundární prevence

Sekundární prevence – předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování. V tomto pojetí je sekundární prevence název pro včasnou intervenci, poradenství a léčení.

10

Oddíl IV. Organizační systém primární prevence v ČR

Na horizontální úrovni ministerstvo aktivně spolupracuje s věcně příslušnými resorty (Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo obrany) a nadresortními orgány (Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky při Úřadu vlády a Republikový výbor prevence kriminality při Ministerstvu vnitra – v těchto orgánech jsou zastoupeny všechny věcně příslušné resorty). Meziresortní spolupráce bude rozšířena v letošním roce o Ministerstvo financí a Ministerstvo spravedlnosti.

V rámci této úrovně byly ustanoveny při ministerstvu : Pracovní skupina specifické primární prevence složená ze zástupců věcně příslušných resortů, krajů, akademické obce, nestátních neziskových organizací, školských poradenských zařízení, vysokých škol, přímo řízených

organizací ministerstva a vybraných odborníků na danou problematiku. V roce 2009 bude navrženo jmenování nových členů. Cílem těchto pracovních skupin je spolupráce, sjednocení přístupů a koordinace činností v dané oblasti napříč resorty

Na vertikální úrovni ministerstvo metodicky vede a koordinuje síť koordinátorů, tvořenou krajskými školskými koordinátory prevence (pracovníci odborů školství, mládeže a tělovýchovy krajských úřadů), metodiky prevence (pracovníci pedagogicko-psychologických poraden) a školními metodiky prevence (vybraní pedagogové ve školách a školských zařízeních). Je zřejmé (viz SWOT analýza Příloha I.), že vytvořený systém koordinátorů a metodiků, jejich činnost a existence celonárodní strategie na poli primární prevence doplněná (v mnoha případech) o obdobné strategie krajské, jsou pozitivními a efektivními prvky systému primární prevence resortu školství.

MŠMT

Odbor speciálního vzdělávání a institucionální výchovy MŠMT

Krajský školský koordinátor prevence

Pracovník krajského úřadu – OŠMS

Metodik prevence

Pracovník školského poradenského zařízení

Školní metodik prevence

Pedagogický pracovník školy či školského zařízení

12

Oddíl V.

Cíle Strategie prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2009-2012

5.1 Dlouhodobé cíle

MŠMT v rámci své gesce za oblast primární prevence v České republice usiluje v dlouhodobém horizontu o vytvoření a nastolení bezpečného prostředí, tj. prostředí, v němž kvalifikovaný, legislativně zakotvený stabilní systém metodiků prevence na všech úrovních při vytvořených potřebných podmínkách pro práci, realizuje akreditované programy a certifikované programy které naplňují kritéria daná Standardy primární prevence.

Dlouhodobými cíli MŠMT jsou -

- Provázanost systému resortu školství se systémy ostatních věcně příslušných resortů
- Efektivní spolupráce na meziresortní a mezinárodní úrovni v oblasti primární prevence rizikových projevů chování dětí a mládeže
- Jednotný systém koordinace činností v oblasti primární prevence na horizontální i vertikální úrovni
- Funkční informační systém pro realizaci preventivního působení
- Vytvoření jednotného systému propojení primární a sekundární prevence
- Podpora vzdělávání a rozvoje vzdělávacích programů v oblasti prevence
- Vytvoření efektivního systému akreditací vzdělávacích programů v oblasti primární prevence
- Rozšíření certifikací na komplexní škálu programů primární prevence
- Evaluace certifikačního procesu
- Vytvoření systému uznání kvalifikace metodiků prevence získané v rámci DVPP před účinností vyhlášky 317/2005 Sb.
- Podpora vícezdrojového a víceletého financování projektů primární prevence a včasné intervence
- Navýšení objemu finančních prostředků v oblasti preventivních aktivit
- Propojení aktivit metodických a kontrolních složek v rámci primární prevence (efektivní spolupráce MŠMT s ČŠI v dané oblasti)

K naplnění výše stanovených dlouhodobých cílů a v návaznosti na realizovanou SWOT analýzu a v souladu s jejími výstupy (viz Příloha I.) budou vytyčeny střednědobé a krátkodobé cíle

v oblastech koordinace, vzdělávání, financování a legislativy. Naplňování střednědobých a krátkodobých cílů bude konkretizováno prostřednictvím úkolů uvedených v Akčních plánech MŠMT, které jsou zpracovávány vždy na dvouleté období.

13

Příloha I.

SWOT analýza

Vyhodnocení aktuálního stavu v oblasti prevence rizikových projevů chování u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT

V roce 2008 byla ve spolupráci s krajskými školskými koordinátory prevence realizována **SWOT analýza**, jejímž hlavním cílem a posláním bylo vymezení

- silných stránek – tj. toho, co pozitivně ovlivnilo vývoj realizace prevence v období 2005-2008
- slabých stránek – tj. toho, co je považováno za negativní faktor v období 2005-2008 a co je tudíž třeba zlepšit
- příležitostí – tj., co je vnímáno jako příležitosti, které mohou do budoucna ovlivnit (ať již v pozitivním či negativním smyslu slova) oblast prevence
- hrozby – tj. vše, co je vnímáno jako hrozba pro budoucnost oblasti prevence.

Silné stránky

Za hlavní silné stránky v oblasti primární prevence u dětí a mládeže jsou považovány:

- zlepšování systému vzdělávání, zvyšování počtu kvalitních akreditovaných vzdělávacích programů a postupné prosazování systému celoživotního vzdělávání,
- rozšíření právního vědomí u realizujících subjektů (školy, školská zařízení, PPP, kraje apod.),
- stabilní tok financí z MŠMT formou dotací,
- stabilizovaný systém primární prevence ve školství, MŠMT, KÚ, OMP, ŠMP, NNO, které se podílejí na programech,
- existence celonárodní strategie na poli primární prevence doplněná (v mnoha případech) o obdobné strategie krajské,
- školní preventivní strategie v každé škole a jejich každoroční precizace, krajské vyhodnocení a kontrola ČŠI,
- vzájemná a otevřená komunikace mezi resorty a kraji (krajskými úřady), pravidelná setkávání.

Slabé stránky

Za hlavní slabé stránky v oblasti primární prevence u dětí a mládeže je považováno:

- nedostatečná spolupráce škol s rodiči, neochota rodičů participovat na prevenci,
- prevence jen ve školách, absence prevence v rodinách,
- absence dostatečné nabídky vzdělávacích programů,
- neodbornost pedagogů v dané oblasti (absence právního vědomí),
- nejasná měřitelná kritéria sledování efektivity MPP,
- absence schopnosti evaluace preventivních programů,
- pro školy a školská zařízení zavedený certifikační systém nenaplnil očekávání, neukazuje se efektivním pro dané cílové skupiny nedostatečná a kontraproduktivní mediální politika ve vztahu k primární prevenci (dále jen PP),
- nedostatečné legislativní zakotvení prevence.

Příležitosti

Za příležitosti v oblasti primární prevence u dětí a mládeže je považováno:

- vytvoření stabilního grantového systému,
- čerpání dotací z EU,
- možnost systematického a dlouhodobého vzdělávání metodiků prevence (OMP a ŠMP), zkvalitnění výuky na VŠ,
- rozšiřování znalostí v oblasti právního vědomí,

- standardy kvality PP,
- certifikace programů PP v ČR,
- zkvalitnění mezooborové spolupráce, spolupráce mezi PPP, PC a krajským úřadem,
- posílení a efektivní využití pozice třídního učitele,
- zajištění statutu ŠMP,
- evaluace programů.

Hrozby

Za hrozby v oblasti primární prevence u dětí a mládeže je považováno:

- nechuť pedagogů vyvíjet aktivity, které nepřinášejí okamžitý viditelný výsledek
- nedostatečné využití stávající legislativy, nedostatečná kontrola dodržování a nedostatečnost stávající legislativy
- vysoká společenská tolerance k legálním drogám (nedostatečná ochrana dětí před alkoholem a pasivním kouřením v rodině a na veřejnosti)
- opožděné a snížené finanční dotace, které mají zabezpečit efektivní plnění primárně preventivních aktivit na školách a ve školských zařízeních
- narůstající trend agresivity a násilí ve společnosti

Příloha 3

Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování u žáků škol a školských zařízení

Č.j. 24 246/2008-6

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.

Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikanování. K tomuto je potřeba zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v práci s dynamikou skupiny, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem dětí, žáků a studentů jako prevenci šikanování.

Na prevenci šikany i při řešení jednotlivých případů by měli spolupracovat pedagogičtí pracovníci podle předem dohodnutých postupů. K tomu je nutné zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky šikanování.

Cílem předkládaného metodického pokynu je upozornit na závažnost šikanování, poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto specifického problému.

Tento metodický pokyn je určen pro právnické osoby vykonávající činnost škol zřizovaných MŠMT. Podpůrně je doporučován k využití i ostatním školám zapsaným do školského rejstříku a poskytovatelům služeb souvisejících se vzděláváním a výchovou.

Čl. 1

Charakteristika šikanování

- (1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.
- (2) Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.

Čl. 2

Projevy šikanování

- (1) Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu. Mezi základní formy šikany patří:
  - Verbální šikana, přímá a nepřímá – psychická šikana (součástí je i kyberšikana, děje se pomocí ICT technologií).
  - Fyzická šikana, přímá a nepřímá (patří sem i krádeže a ničení majetku oběti).
  - Smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.).
- (2) Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu. Příklady šikanování jsou uvedeny v příloze.

Čl. 3

Odpovědnost školy

- (1) Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROVA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

- (2) Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.
- (3) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§ 165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Čl. 4

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

- (1) Základem prevence šikanování a násilí na školách je podpora pozitivních vzájemných vztahů mezi žáky (a mezi žáky a učiteli). Školy a školská zařízení při efektivní realizaci prevence šikanování usilují o vytvoření bezpečného prostředí a za tím účelem:
  - podporují solidaritu a toleranci,
  - podporují vědomí sounáležitosti
  - posilují a vytváří podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
  - uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
  - rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.
- (2) Ředitelé škol a školských zařízení odpovídají za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a násilí. Vychází přitom z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu *Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* č. j. 20 006/2007-51 součástí Minimálního preventivního programu školy. Ředitelé zejména:
  - Zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Vzdělávání pedagogických pracovníků se řídí § 10 vyhlášky č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb. Vzdělávání školního metodika prevence ve specializačním studiu se řídí § 9 vyhlášky č. 317/2005 Sb.
  - Zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, podle potřeby při přecházení žáků mezi budovami školy, do zařízení školního stravování a do školní družiny. Především v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.
  - Zajistí, aby žáci i pedagogičtí pracovníci byli seznámeni s negativními důsledky šikanování, a to jak pro jeho oběti a pachatele, tak i pro celý třídní (školní) kolektiv. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.
  - Zajistí doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování
- (3) Pedagogičtí pracovníci vedou důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka. Pomáhají rozvíjet pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka.

Všichni pedagogičtí pracovníci by měli vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru v třídních kolektivech, kde působí, jako nedílnou a velmi důležitou součást své práce. Důležité aktivity školy nelze spojovat jen s určitým vyučovacím předmětem nebo skupinou předmětů. Vztahy a chování pedagogických i nepedagogických pracovníků vůči sobě a vůči žákům, ovlivňují chování žáků.
- (4) Ve školním řádu budou jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.

Čl. 5

Program proti šikanování

- (1) Každá škola si vytvoří vlastní Program proti šikanování, pokud ho doposud nemá. Tento program se stane součástí Minimálního preventivního programu.
- (2) Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace jeho tvorby patří ke standardní činnosti školního metodika prevence. Ten podle potřeby spolupracuje s metodikem prevence v PPP. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy.
- (3) Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí. Důležité je zaměřit se na oblast komunikace a vztahů mezi žáky ve třídách, a to bez ohledu na to, zda tam k projevům šikany již došlo či ne. Současně je třeba stanovit smysluplnou strukturu programu.

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROVA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

(4) Hlavní součástí programu je krizový plán, který eliminuje či minimalizuje škody v případě, že k šikanování ve školním prostředí dojde. Měly by z něj jednoznačně vyplynout kompetence jednotlivých osob a specifický postup a způsob řešení. Konkrétně je nutné rozpracovat dva typy scénářů:

1. První zahrnuje situace, které škola zvládne řešit vlastními silami. Do této skupiny patří postupy pro počáteční stádia šikanování a rámcový třídní program pro řešení zárodečného stádia šikanování.
2. Druhý zahrnuje situace, kdy škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi (viz čl. 9) a policií. Sem patří řešení případů pokročilé a nestandardní šikany, např. výbuchu skupinového násilí vůči oběti.

(5) S krizovým plánem jsou vždy na začátku školního roku prokazatelně seznámeni žáci (přiměřeně jejich věku), studenti a jejich zákonní zástupci.

Čl. 6

Postupy řešení šikanování

(1) Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

(2) Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování. Existuje rozdíl mezi vyšetřováním počátečních a pokročilých stádií šikanování. Jednotlivá stadia jsou blíže popsána v příloze č. 2 Stadia šikanování.

(3) Metody vyšetřování šikanování:

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou) lze doporučit strategii v těchto pěti krocích:

1. Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
2. Nalezení vhodných svědků.
3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
4. Zajištění ochrany obětem.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

1. Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
2. Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
3. Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
4. Pokračující pomoc a podpora oběti.
5. Nahlášení policii.
6. Vlastní vyšetřování.

(4) V rámci první pomoci je nutné při pokročilých, brutálních a kriminálních šikanách spolupracovat s dalšími institucemi a orgány, a to zejména s pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, orgánem sociálně právní ochrany dítěte, Policií ČR.

Doporučuje se seznámit pedagogické pracovníky s informací MŠMT ČR č.j.: 25 884/2003-24 *Spolupráce předškolních zařízení, škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané.*

(5) V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat jí péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(7) Podrobnější informace k článkům 5 a 6 jsou v příloze č. 3 Doporučená literatura.

Čl. 7

Výchovná opatření

(1) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (jeho náhled na vlastní chování, motivy, rodinné prostředí). V případě potřeby mu zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

(2) Pro potrestání agresorů lze užít i následující běžná výchovná opatření:

- Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.
- Snížení známky z chování.
- Převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina).

(4) V mimořádných případech se užijí další opatření:

- Ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- Ředitel školy podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Čl. 8 Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Je nutné předem informovat rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování (viz Čl. 5 odst. 5).

Čl. 9 Spolupráce se specializovanými institucemi

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány. Zejména:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou),
- případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(3) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.

Čl. 10 Selhání školy v řešení šikany

(1) V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, je zcela na místě obrátit se na ředitele příslušné školy nebo školského zařízení.

Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost podaná písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímá ve všech pracovištích ČŠI.

Stížnost je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI, samozřejmě je možno podat stížnost i na ústředí tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz.

(2) Současně je potřebné v odůvodněných případech zajistit oběti šikanování pomoc psychologa, speciálního pedagoga (etopeda) popřípadě jiného specialisty.

Čl. 11 Závěrečné ustanovení

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROWA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

- Zrušuje se Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 28 275/2000 - 22
- Tento pokyn nabývá účinnosti dnem jeho zveřejnění ve Věstníku MŠMT ČR.

Příloha č. 4

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo "legrací" zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávisným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by se telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.

Příloha č. 5

Stádia šikanování

Motto: **Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.**

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium už je klíčové. Vydělí se jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

Michal Kolář

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

Stadia šikanování podle Michala Koláře, 1990, 1996, 1997, 2000 aj.

Příloha č. 6

Informační leták pro žáky ZŠ a pro studenty SŠ k šikaně

Nikdo nemá právo druhému ubližovat!

Spolužáci se k tobě chovají nepřátelsky, ubližují ti a ty nevíš, jak dál.

Víš o někom, kdo je šikanován, a je ti ho líto.

**PŘEKONEJ STRACH A ZAJDI ZA UČITELEM, KTERÉMU DŮVĚŘUJEŠ
(ŠKOLNÍM METODIKEM PREVENCE, ŠKOLNÍM PSYCHOLOGEM,
VÝCHOVNÝM PORADCEM).**

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Později se otravování života stupňuje a zdokonaluje. Nastupuje fyzické násilí (bití, krádeže a poškozování věcí). Šikanování je vážná věc a v řadě případů bývá trestným činem.

Proč bývá člověk šikanován?

Není to proto, že by byl špatný, nebo proto, že by si to nějak zasloužil. Chyba není v něm, ale ve špatných vztazích mezi některými spolužáky. Převládá v nich bezohlednost a násilí.

Jak se můžeš bránit?

Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší.“ Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct, je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje. Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat' se na učitele, kterému důvěřuješ. Může ti skutečně pomoci, bude ti věřit a neprozradí tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvalu říct to ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800 155 555 nebo 116 111. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky. Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, komu se něco podobného děje.

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu

Č.j.: 11 691/2004-24

V Praze dne 14.4.2004

Pro školní výuku i zájmovou činnost se internet využívá ke zjišťování mnoha potřebných údajů. Vedle pozitivních stránek užívání internetu se setkáváme i s negativy, mezi něž patří nebezpečí šíření virů, nebezpečí zneužití osobních dat, možnost kontaktu s nežádoucím jedincem nebo s nevhodnými informacemi. Nebezpečí závislosti na počítači se může projevit závislostí na e-mailové nebo „chatové“ komunikaci, na online okruzích, burzách, online akcích, online nakupování, online pornografii a počítačových hrách. Prostřednictvím diskusních skupin (chatů) a elektronické pošty jsou děti ohroženy možnými pachateli pedofilních forem sexuálního a komerčního zneužívání. Nemálo dětí sleduje pornografii, dětské formy nevyjímaje, na internetu. Přístup k internetu je velmi jednoduchý – děti mohou využívat připojení se z počítačů v domácnosti, ve škole, v internetových kavárnách a klubech.

Na tyto problémy reagují zpracovaná „Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu“.

Některé děti a mladí dospívající lidé se stávají závislími na internetu a jeho žádaných stránkách. Klesá jejich schopnost komunikovat s opačným pohlavím. Dochází k redukci komunikace na pasivní prohlížení obrázků internetu. Přitom tvrdá pornografie může za určitých okolností vést až k násilnému chování a k problémům v intimním životě. Nelze opominout i nebezpečí přetížení organismu při dlouhodobém sezení u obrazovky monitoru s nebezpečím poškozování páteře a dalších negativních dopadů na zdraví. U malých dětí hrozí i poškození kůry CNS.

K postihu pornografie lze aplikovat § 205 trestního zákona – ohrožování mravnosti (kdo uvádí do oběhu, rozšiřuje, činí veřejně přístupnými ... zobrazení nebo jiné předměty ohrožující mravnost, v nichž se projevuje neúcta k člověku, nebo násilí, nebo která zobrazují sexuální styk s dítětem, se zvířetem nebo jiné sexuálně patologické praktiky, bude potrestán odnětím svobody ...). Přes zjevná negativa běžná internetová pornografie nepodléhá sankcím podle našeho trestního zákona. Je tomu tak do té doby, než začne být blíže zkoumáno, jakým způsobem provozovatel pornoweby zajistí, aby jeho obsah nebyl přístupný osobám mladším osmnácti let.

Proto je potřeba směřovat preventivní opatření ve smyslu upozornění na nebezpečí, které může hrozit při komunikaci cestou internetu k dětem, k rodičům i k širší veřejnosti. V rámci realizace programu „Internet do škol“ je nutno věnovat pozornost poučení dětských uživatelů o bezpečném používání internetu.

Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnému užívání internetu” byla poprvé formulována v závěrech II. Světového kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí v Jokohamě 16.-20. prosince 2001, který pokračoval v práci zahájené na I. Světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí ve Stockholmu v roce 1996.

V období posledních let došlo k velkému nárůstu preventivních aktivit proti dětské pornografii. Největším mezinárodním fórem s tímto tématem byla např. Konference ve Vídni v roce 1999 a konference pořádaná UNESCO v témže roce v Paříži. Kongres v Jokohamě na tyto aktivity navazoval. Jeho výsledkem byla shoda v principech boje proti dětské pornografii:

- nulová tolerance dětské pornografie na internetu,
- potřeba vytvořit globální partnerství mezi všemi zainteresovanými subjekty a poskytovateli služeb,
- kriminalizace dětské pornografie v celosvětovém měřítku,
- posílení procesu prosazování práva na národní úrovni i zlepšení mezinárodní spolupráce orgánů činných v trestním řízení v jednotlivých zemích,
- užší spolupráce mezi vládami a internetovým průmyslem.

V této souvislosti byla na II. světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí v Jokohamě distribuována *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnému užívání internetu*.

Zahraniční zkušenosti jsou v České republice aplikovatelné pouze částečně, proto byla nutná jejich úprava vzhledem k dosažené úrovni sociálního a ekonomického rozvoje České republiky a k domácím kulturním obyčejům a tradicím. Předkládaný materiál toto respektuje a je směřován v jedné verzi k dětem, v další verzi k rodičům.

Seznámení rodičů a široké veřejnosti bude realizováno zveřejněním "Pravidel pro děti k bezpečnějšímu užívání internetu" a zveřejněním "Pravidel pro rodiče k bezpečnějšímu užívání internetu jejich dětmi" na webových stránkách MŠMT www.msmt.cz pod kapitolou Prevence – Dokumenty a materiály. Jednotlivé školy mohou tak využívat tyto informace ve své každodenní práci.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy iniciovalo vypracování textů k problematice komerčního sexuálního zneužívání dětí. Tyto texty byly zařazeny do vzdělávacích programů základních, speciálních, středních a vyšších odborných škol. V rámcových vzdělávacích programech je daná problematika zapracována tak, aby byla sladěna s lidskými právy, prevencí xenofobie a rasismu, Úmluvou o právech dítěte apod. "Pravidla pro děti k bezpečnějšímu užívání internetu" lze využít v předmětech informatika, pracovní činnosti, rodinná výchova, občanská výchova a dalších naukových předmětech. Je vhodné, aby se stala nedílnou součástí zájmové činnosti při kontaktu žáků s internetovými stránkami včetně jejich činnosti v rámci školních knihoven.

V oblasti obecné informovanosti, vzdělávání a prevence se nadále počítá s přiměřeným rozšiřujícím vzděláváním pedagogických pracovníků, s tvorbou metodických materiálů pro školy a školská zařízení a se zapracováním předmětné problematiky do modernizovaných učebnic pro občanskou a rodinnou výchovu. Tato problematika bude rovněž organicky začleněna do společenskovedního vzdělávání na středních a vyšších odborných školách, tak jako i do přípravy budoucích pedagogů na vysokých školách.

Vysvětlení ke každému bodu „Pravidel pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu“ provede každá škola podle svých podmínek na základě publikací zasílaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a případně dalších aktuálních zdrojů včetně webových stránek resortu školství.

PRAVIDLA PRO DĚTI K BEZPEČNĚJŠÍMU UŽÍVÁNÍ INTERNETU

- 1) Nikdy nesděluj adresu svého bydliště, telefonní číslo domů nebo adresu školy, kam chodíš, jména a adresy rodičů a rodinných příslušníků i jejich telefonní čísla do práce, někomu, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu, jestliže Ti to rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) přímo nedovolí.
- 2) Pokud se neporadíš s rodiči, neposílej nikomu po internetu fotografii, číslo kreditní karty nebo podrobnosti o bankovním účtu a vůbec žádné osobní údaje.
- 3) Nikdy nikomu, ani nejlepšímu příteli, neprozrad' heslo nebo přihlašovací jméno své internetové stránky nebo počítače.
- 4) Nikdy si bez svolení rodičů nedomlouvaj osobní schůzku s někým, s kým jsi se seznámil/a prostřednictvím internetu. Doma musí bezpodmínečně vědět, kam jdeš a proč. I když Ti rodiče (nebo lidé, kteří se o Tebe starají) dovolí se s takovým člověkem sejit, nechod' na schůzku sám/sama a sejděte se na bezpečném veřejném místě.
- 5) Nikdy nepokračuj v chatování, když se Ti bude zdát, že se tam probírají věci, které Tě budou přivádět do rozpaků nebo Tě vyděsí. Vždy o takovém zážitku řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají).

- 6) Nikdy neodpovídej na zlé, urážlivé, nevkusné nebo hrubé e-maily. Není Tvoje vina, že jsi tyto zprávy dostal/a. Když se Ti to stane, oznam to rodičům.
- 7) Nikdy neotvírej soubory přiložené k elektronickým zprávám (e-mailům), pokud přijdou od lidí nebo z míst, které neznáš. Mohou obsahovat viry nebo jiné programy, které by mohly zničit důležité informace a významně poškodit software počítače.
- 8) Vždy řekni rodičům (nebo lidem, kteří se o Tebe starají) o všech případech nepříjemných, vulgárních výrazů na internetu, totéž platí pro obrázky s vulgární tematikou.
- 9) Vždy buď sám/sama sebou a nezkoušej si hrát na někoho, kým nejsi (na staršího, na osobu jiného pohlaví apod.).
- 10) Vždy pamatuj na následující pravidlo a chovej se podle něho: jestliže některá webová stránka bude obsahovat upozornění, že je určena jen pro dospělé nebo jen pro lidi od určitého věku, musí se to respektovat a ti, kteří nevyhovují kritériím nemají takovou stránku otevírat.
- 11) Domluv se s rodiči na pravidlech používání internetu a poctivě je dodržuj. Především se domluv, kdy můžeš internet používat a jak dlouho.
- 12) Provždy si zapamatuj další pravidlo: když Ti někdo na internetu bude nabízet něco, co zní tak lákavě, že se to nepodobá pravdě, nevěř mu – není to pravda.
- 13) Jestliže na internetu najdeš něco, o čem jsi přesvědčen, že je to nelegální, oznam to rodičům.

PRAVIDLA PRO RODIČE K BEZPEČNĚJŠÍMU UŽÍVÁNÍ INTERNETU JEJICH DĚTMI

- 1) Nechte se dítětem poučit o službách, které používá, a ujistěte se o jejich obsahu. Tím zlepšete svou znalost internetu.
- 2) Nikdy svému dítěti nedovolte setkání o samotě s někým, s kým se seznámil na internetu, bez Vaší přítomnosti. Pokud k setkání svolíte, své dítě doprovodte.
- 3) Zajímejte se o internetové kamarády svých dětí stejně jako se zajímáte o jejich kamarády ve škole.
- 4) Základem při komunikaci rodiče s dítětem je otevřenost. Při nepříjemných zkušenostech dítěte s děsivým obsahem nebo nepříjemným člověkem není řešením trestat dítě nebo mu dokonce bránit používat internet, ale poradit mu, jak se v budoucnu nepříjemným zkušenostem vyhnout. Jak se rodič při podobné situaci zachová, určuje, zda se mu dítě svěří i v budoucnu.
- 5) Na místo s nevhodným obsahem se může dítě dostat zcela náhodou. Pro tyto případy neexistuje stoprocentní ochrana a vyplatí se spíše vychovávat dítě tak, aby si podobné skutečnosti interpretovalo způsobem odpovídajícím jeho věku, protože s dítětem nemůžete trávit všechen volný čas.
- 6) Riziko vstupu na stránku s nevhodným obsahem lze snížit jednak prostřednictvím možností zabudovaných přímo do internetového prohlížeče, jednak prostřednictvím speciálních programů obsahujících nepřetržitě aktualizovaný seznam stránek pro děti nevhodných. Tyto programy bývají k dispozici zdarma.
- 7) Uvažujte o společné e-mailové schránce se svými dětmi.
- 8) Dávejte si pozor na soubory, které dítě z internetu stahuje a ukládá je na disk.

- 9) Sledujte, kolik času dítě u počítače stráví. Nepohybuje se ve světě virtuálních her častěji než na hřišti? Nepohybuje se víc na chatu a nekomunikuje s anonymními osobami (skrytými za chatovými přezdívkami) častěji než se svými kamarády. Nepozorujete u něj projevy připomínající závislost na chatování či počítačových hrách? Nedovolte, aby virtuální realita dítě příliš pohltila!
- 10) O radu při výchově dětí ke správnému užívání internetu můžete požádat pedagoga, psychologa či pracovníky internetových firem.

PaedDr. Jiří Pilař
ředitel odboru speciálního vzdělávání
a institucionální výchovy

Příloha 8

Metodický pokyn MŠMT k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

V Praze dne 23. března 1999

Č.j.: 14 423/99-22

Rasismus, xenofobie a intolerance jsou jedním ze současných problémů naší společnosti.

Úkoly zabezpečovat prevenci proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance vyplývají z Ústavy České republiky, z Listiny základních práv a svobod, z Úmluvy o právech dítěte a z ostatních mezinárodních paktů a úmluv, které ústavní orgány ČR ratifikovaly¹⁾. Konkretizaci vyplývajících úkolů pro jednotlivé resorty stanoví vláda svými usneseními²⁾.

Klíčové místo při vedení dětí a mládeže k toleranci, k posilování pozitivního postoje k minoritám a k lidem různých národností, náboženství a kultur zaujímají školy a školská zařízení. Využívají celkového výchovného působení, v jehož průběhu jsou žáci přiměřeně svému věku a na základě svých širších sociálních zkušeností podněcováni k diskusi.

K účinnější prevenci projevů rasismu, xenofobie a intolerance Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ukládá:

- 1) ředitelům škol a pedagogickým pracovníkům základních škol, středních škol, vyšších odborných škol, speciálních škol a školských zařízení zabezpečit, aby:
  - a) věnovali zvýšenou pozornost vytváření příznivého klimatu školy i jednotlivých tříd, podporujícího vzájemný respekt a partnerské vztahy mezi učitelem a žákem, týmovou spolupráci, sebeúctu, komunikační dovednosti, ale také pocit bezpečí a spoluprožívání,
  - b) rozvíjeli žádoucí postoje k lidem jiné národnosti, etnické nebo náboženské příslušnosti každodenním osobním příkladem,
  - c) komunikovali s dětmi a mladými lidmi na bázi vzájemného porozumění, tolerance a otevřeného jednání,
  - d) vhodně využívali věcného obsahu každého vyučovaného předmětu a pracovali s doporučenou literaturou uvedenou v příloze,
  - e) seznamovali žáky se základními údaji o menšinách, které u nás žijí, s jejich kulturou, dějinami a rozvíjeli u nich vědomí sounáležitosti,
  - f) učili žáky chápat a oceňovat rozdílnost jednotlivců a vážit si každého člověka, každé minority, každé kultury,
  - g) nenechali bez povšimnutí žádný projev ani náznak intolerance, xenofobie nebo rasismu a okamžitě přijímali vhodná konkrétní pedagogická opatření,
  - h) při prevenci intolerance, rasismu a xenofobie intenzivněji spolupracovali s rodinami žáků,
  - i) podle možností i pro volnočasové aktivity nabízeli programy, rozvíjející toleranci a podporující všestranný rozvoj osobnosti žáka,
  - j) se žáky otevřeně diskutovali o uskutečněných besedách, přednáškách, návštěvách filmových a divadelních představení, televizních a rozhlasových pořadech, které obsahově souvisejí s intolerancí, xenofobií a rasismem,

¹⁾ Čl. 6 Ústavy ČR,

čl. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod,

čl. 19 a 30 Úmluvy o právech dítěte,

čl. 2, 20, 24, 26 Mezinárodního paktu OSN o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.),

čl. 2, 13 Mezinárodního paktu OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech (č. 120/1976 Sb.),

čl. 14 Úmluvy Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů 3, 5 a 8 (č. 209/1992 Sb.),

čl. 1 Mezinárodní úmluvy OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (č. 95/1974 Sb.).

²⁾ Například Usnesení vlády ČR č. 192/1998 ze dne 19. března 1998 ke "Zprávě o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin.

- k) využívali programů a nabízené spolupráce v oblasti vzdělávání s nestátními subjekty, které mají v programu multikulturní výchovu, vzdělávání Romů, uprchlíků a různých národností a etnik³⁾.
- 2) České školní inspekci, aby v rámci běžné inspekční činnosti sledovala, zda a jak ředitelé a pracovníci škol a školských zařízení pokyn realizují.

Zároveň se zrušuje Pokyn náměstka ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky pro základní a střední školství k působení škol a školských zařízení proti projevům rasismu, netolerance a xenofobie Č.j. 20 734/95 - 21 ze dne 19. srpna 1995, publikovaný ve Věstníku MŠMT, sešit 10/1995.

Ministr: Eduard Zeman, v.r.

---

³⁾ Například Český helsinský výbor, Vzdělávací a kulturní středisko Židovského muzea, Muzeum romské kultury, Nadace Open Society Fund, Středisko výchovy k lidským právům, České centrum pro prevenci a řešení konfliktů, Letní škola tolerance, Občanská sdružení R Mosty a Nová škola, časopisy Kereka, MOST pro lidská práva a další.

Příloha 9

Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

V Praze dne 11. března 2002

Čj.: 10 194/2002-14

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy doporučuje v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, následující jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví v základních a středních školách:

Čl. I

Prevence záškoláctví

- (1) Dobu a způsob uvolnění žáka ze školního vyučování stanoví školní řád⁴. V případě podezření z nevěrohodnosti dokladu potvrzujícího důvod nepřítomnosti žáka, se může ředitel školy v dané věci obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka, nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán.
- (2) Školní docházku (omluvenou a neomluvenou nepřítomnost) žáků své třídy eviduje třídní učitel.
- (3) Na prevenci záškoláctví se podílí třídní učitel, výchovný poradce a školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáka.
Součástí prevence je:
  - a) pravidelné zpracovávání dokumentace o absenci žáků,
  - b) součinnost se zákonnými zástupci,
  - c) analýza příčin záškoláctví žáků včetně přijetí příslušných opatření,
  - d) výchovné pohovory s žáky,
  - e) spolupráce se školním psychologem a institucemi pedagogicko psychologického poradenství,
  - f) konání výchovných komisí ve škole
  - g) spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí apod.

Čl. II

Způsob omlouvání nepřítomnosti, řešení neomluvené nepřítomnosti a postup zúčastněných subjektů

- (1) Nepřítomnost nezletilého žáka základní a střední školy ve škole omlouvá v souladu s platnými právními předpisy zákonný zástupce žáka (popřípadě vychovatel domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže); zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám.
- (2) Základní a střední škola může požadovat, pokud to považuje za nezbytné, doložení nepřítomnosti žáka z důvodu nemoci ošetřujícím lékařem žáka, resp. praktickým lékařem pro děti a dorost, a to pouze jako součást omluvenky vystavené zákonným zástupcem nezletilého žáka (popřípadě vychovatelem domova mládeže, pokud jde o nezletilého žáka střední školy ubytovaného v domově mládeže) nebo omluvenky vystavené zletilým žákem, a to pouze v případě, že nepřítomnost žáka ve škole přesáhne tři dny školního vyučování.
- (3) Na dobu nepřítomnosti žáka ve škole, která předchází návštěvě žáka u ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, není tento lékař oprávněn vydat potvrzení o nemoci, neboť zpětně nelze jednoznačně a zodpovědně posoudit zdravotní stav žáka.
- (4) Ve zcela výjimečných, individuálně stanovených případech (především v případě časté nepřítomnosti žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat jako součást omluvenky potvrzení ošetřujícího lékaře, resp. praktického lékaře pro děti a dorost, o nemoci žáka i v případě nepřítomnosti, která nedosahuje délky uvedené v odstavci 2.
- (5) Školy a zdravotnická zařízení, tedy i praktičtí lékaři pro děti a dorost, jsou v souladu s § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, povinni oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí skutečnosti nasvědčující tomu, že se v konkrétních případech jedná o děti, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje (o děti,

⁴ § 3 odst. 8 a 9 vyhlášky č. 291/1991 Sb., o základní škole, ve znění pozdějších předpisů.

kteří vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku; o děti, jejichž rodiče neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo tato práva nevykonávají či jich zneužívají apod.).

- (6) O neomluvené i zvýšené omluvené nepřítomnosti informuje třídní učitel výchovného poradce, který tyto údaje vyhodnocuje. Při zvýšené omluvené nepřítomnosti ověřuje její věrohodnost. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 vyučovacích hodin řeší se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem třídní učitel formou pohovoru, na který je zákonný zástupce nebo zletilý žák pozván doporučeným dopisem. Projedná důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti a upozorní na povinnost stanovenou zákonem. Seznámí zákonného zástupce nebo zletilého žáka s možnými důsledky v případě nárůstu neomluvené nepřítomnosti. Provede zápis z pohovoru (doporučený vzor - příloha č.1), do něhož uvede způsob nápravy dohodnutý se zákonným zástupcem nebo zletilým žákem. Zákonný zástupce nebo zletilý žák zápis podepíše a obdrží kopii zápisu. Případné odmítnutí podpisu nebo převzetí zápisu zákonným zástupcem nebo zletilým žákem se do zápisu zaznamená.
- (7) Během období, kdy škola vyhodnocuje neomluvenou nepřítomnost, může ředitel školy v zájmu zjištění pravé příčiny záškoláctví žáka a jejího odstranění požádat o spolupráci odborníky z oblasti pedagogicko-psychologického poradenství, popř. orgány sociálně-právní ochrany dětí⁵.
- (8) Při počtu neomluvených hodin nad 10 hodin svolává ředitel školy školní výchovnou komisi, které se dle závažnosti a charakteru nepřítomnosti žáka účastní: ředitel školy, zákonný zástupce, třídní učitel, výchovný poradce, zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, školní metodik protidrogové prevence, popř. další odborníci a zástupce rady školy, pokud byla zřízena.
- (9) Pozvání zákonných zástupců na jednání školní výchovné komise se provádí doporučeným dopisem. O průběhu a závěrech jednání školní výchovné komise se provede zápis, který zúčastněné osoby podepíší (doporučený vzor - příloha č.2). Případná neúčast nebo odmítnutí podpisu zákonnými zástupci se v zápisu zaznamená. Každý účastník jednání obdrží kopii zápisu.
- (10) V případě, že neomluvená nepřítomnost žáka přesáhne 25 hodin, ředitel školy zašle bezodkladně oznámení o pokračujícím záškoláctví (doporučený vzor - příloha č.3) s náležitou dokumentací příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo pověřenému obecnímu úřadu. Tato ohlašovací povinnost vychází z platné právní úpravy⁶.
- (11) V případě opakovaného záškoláctví v průběhu školního roku, pokud již byli zákonní zástupci pravomocným rozhodnutím správního orgánu postiženi pro přestupek podle ustanovení zákona⁷, je třeba postoupit v pořadí již druhé hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR, kde bude případ řešen jako trestní oznámení pro podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže⁸. Kopie hlášení o zanedbání školní docházky bude zaslána příslušnému okresnímu úřadu nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Čl. III Závěrečné ustanovení

- (1) Ustanovení čl. II odst. 1 až 5 jsou stanoveny v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost České republiky.
- (2) Metodický pokyn nabývá účinnosti dnem vyhlášení ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Mgr. Eduard Zeman
ministr školství, mládeže a tělovýchovy

⁵ § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

⁶ §10 odst. 4 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Čl. 13 odst. 13 Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j. 14269/2001-26.

⁷ § 31 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁸ § 167, § 168 a § 217 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, ve znění pozdějších předpisů.
§ 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Doporučený vzor záznamu o pohovoru o neomluvené nepřítomnosti žáka

**Záznam o pohovoru
o neomluvené nepřítomnosti žáka**

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	
Bydliště:	
Škola – třída – ročník:	

Zákonní zástupci žáka navštívili školu: - na vyzvání - z vlastního zájmu

Účastníci pohovoru (jméno a prac. zařazení):

Stanovisko výchovného poradce:

Zápis z pohovoru:

Závěry pohovoru, doporučení, dohodnutý další postup:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry pohovoru.

V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis třídního učitele / učitelky:

Doporučený vzor zápisu z výchovné komise

**Zápis z výchovné komise
k řešení neomluvené nepřítomnosti žáka**

Jméno žáka /žákyně:	
Datum narození:	

Bydliště:	
Škola – třída – ročník:	

Účastníci jednání: zákonní zástupci žáka

třídní učitel
výchovní poradce
vedení školy
kurátor sociálně-právní ochrany dětí
školní metodik protidrogové prevence
zástupce rady školy
ostatní

Předmět jednání:

Výchovná opatření:

Zapsal/a/:

S uvedenými skutečnostmi zákonní zástupci souhlasí a zavazují se řídit závěry tohoto jednání.
V případě pokračující neomluvené absence berou zákonní zástupci na vědomí možné následky spojené s přestupkovým řízením, popř. následným trestním oznámením.

Datum:

Podpis zákonných zástupců:

Razítko školy:

Podpis ředitele / ředitelky školy:

Příloha č. 3 MP

Doporučený vzor oznámení o zanedbání školní docházky

Přestupková komise obce či městské části v.....

OZNÁMENÍ O ZANEDBÁNÍ ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

Žák/žákyně:	Bydliště:	
R.Č.:	Ročník:	
Rok školní docházky:		

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROVA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

Počet zameškaných hodin celkem:	Dítě je ve výchově: 1) zákon. zástupců: a) obou rodičů b) pouze otce c) pouze matky 2) ostatní: .....
Z toho neomluveno:	
Jedná se o záškoláctví: a) jednorázové b) opakované	

Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:	
Zákonný zástupce:	Bydliště/sídlo:
Zaměstnavatel:	

Opatření k řešení záškoláctví přijatá školou:

- 1/ Ve věci neomluvené absence byli dne.....zákonní zástupci žáka písemně pozváni k návštěvě školy.
- 2/ Pohovor se zákonnými zástupci žáka se konal dne .....
- 3/ Ve spolupráci třídního učitele s lékařem byla ověřena fakta (věrohodnost omluvenky, porušování léčebného řádu apod.).
- 4/ Výchovným poradcem bylo zpracováno vyjádření k případu záškoláctví.
- 5/ Vzhledem k pokračujícímu záškoláctví žáka byli dne.....zákonní zástupci písemně pozváni do školy na jednání výchovné komise.
- 6/ Jednání výchovné komise se konalo dne .....
- 7/ Záškoláctví přesáhlo (25)..... neomluvených hodin a pokračuje. Oznamuje se jako přestupek na Školskou přestupkovou komisi .....

Poznámka: .....

.....

Datum   třídní učitel/učitelka   ředitel/ředitelka   razítko školy

Přílohy: podklady k jednání Školské přestupkové komise

1. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka k návštěvě školy
2. Kopie zápisu z pohovoru se zákonnými zástupci žáka
3. Písemné vyjádření výchovného poradce
4. Kopie písemného pozvání zákonných zástupců žáka na jednání výchovné komise
5. Kopie zápisu z jednání výchovné komise

Spolupráce předškolních a školských zařízení s Policií ČR

Informace pro odbory školství krajských úřadů, předškolní zařízení, školy a školská zařízení

Čj.: 25 884/2003-24

V Praze 13. října 2003
Věstník MŠMT č. 11/2003

1. Úvod

Informace o spolupráci škol a školských zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže je opětovným připomenutím toho, že včasná prevence v oblasti sociálně patologických jevů je závažné téma, kterému musí být věnována pozornost. Prevence musí být prováděna systémově a kontinuálně, v optimálním případě se prevence a zdravý životní styl stávají přirozenou součástí života školy a školského zařízení. Mnoho aktivit využitelných pro osvojení si zdravého životního stylu a metodiky prevence nelze pouze vyčíst z manuálů, metodik a příruček. Je třeba se odborně vzdělávat v teoretické i praktické rovině této problematiky.

Spolupráce Policie ČR a resortu školství je realizována v rámci prevence sociálně patologických jevů a mnohdy i při řešení problémů vzniklých v souvislosti s těmito jevy ve školách a školských zařízeních. **V návaznosti na zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí upravuje Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/ 2002** systém práce a postupy policistů v oblasti preventivně výchovného působení na děti a mládež a v oblasti odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži.

Se sociálně patologickými jevy, mezi které patří zejména problematika násilí, šikany a zneužívání návykových látek, se setkáváme ve větší či menší míře na všech typech škol i ve školských zařízeních. Z tohoto důvodu by měla být navázána školami a předškolními a školskými zařízeními spolupráce s Policií ČR preventivně, nikoliv až při řešení problémů spojených s výskytem těchto jevů.

Vedení školy nebo školského zařízení spolupracuje s **obvodním oddělením Policie ČR a specialistou OŘ PČR** podle místa příslušnosti subjektu. Škola, školské zařízení by měly navázat kontakt jednak s vedoucím tohoto oddělení s policistou s územní odpovědností v místě. Ve škole a školském zařízení jsou dostupná telefonní čísla, kam se v případě nutnosti obrátit a **jak postupovat v případě zjištění závažných sociálně patologických jevů**. Problémy spojené s drogami, násilím, šikanou a dalšími asociálními jevy je třeba řešit ve vzájemné spolupráci s rodiči v souladu s právními předpisy. I v tomto případě je optimální využít **předem dohodnuté postupy**.

Školy a školská zařízení by v rámci preventivních programů a projektů měly být v kontaktu s **Preventivními informačními skupinami Policie ČR (PIS)**, které jsou zřizovány při krajských, okresních a městských ředitelstvích Policie ČR. Činnost těchto skupin je informační a poradenská. Při plánování, tvorbě a realizaci preventivní strategie vycházejí tyto skupiny z bezpečnostní situace příslušné oblasti, ze znalosti trestné činnosti motivované mimo jiné obchodem s drogami, delikty spojenými s alkoholovou i nealkoholovou toxikománií, hracími automaty apod. Adresář PIS viz.: www.mvcr.cz/prevence/obcanum/pis/adresar.html. Školy a školská zařízení při znalosti situace v regionu a

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROVA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

místě mohou pak optimálně přizpůsobit nebo aktualizovat své preventivní programy a využít lektorských služeb policistů v oblasti prevence sociálně patologických jevů.

Prevence a oznamování podezření na trestnou činnost dětí a mládeže a trestnou činnost páchanou na dětech a mládeži je důležitým okruhem spolupráce školy s policií. Oznamovací povinnost je dána ustanoveními § 167 a 168 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů (nepřekážení trestného činu a neoznámění trestného činu), kdy je trestný ten, kdo spáchání nebo dokončení uvedených trestných činů nepřekazí, nebo jejich spáchání neoznámí (např.: trestné činy týrání svěřené osoby, vraždy, loupeže, pohlavního zneužívání, znásilnění, drogové delikty, majetková trestná činnost apod.).

Všichni zaměstnanci škol a školských zařízení zřizovaných MŠMT, krajem nebo obcí mají kromě výše uvedené zákonné povinnosti navíc oznamovací povinnost dle Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení čl. 13, odst. 13: “Všichni zaměstnanci ohlašují řediteli školy své poznatky, které svědčí o tom, že žák užívá omamné látky, dopouští se gamblerství, šikany, trestné činnosti nebo je ohrožen jinými sociálně patologickými jevy, dále je-li vystaven šikaně či týrání, případně jinému nežádoucímu zacházení ve škole i mimo školu”.

K předcházení možným trestným činům mládeže a na mládeži by měl vést i řádný výkon dohledu nad nezletilými podle § 422 občanského zákoníku. Toho se týká zejména čl. 14, odst. 1 Pracovního řádu a další školské předpisy. I při vyšetřování školních úrazů je možno někdy zjistit souvislost s trestnou činností. Pokud jde o trestné činy páchané na dětech a mládeži, jde zejména o tělesné týrání, psychické týrání, pohlavní zneužívání a týrání, citové týrání, zanedbávání, ale i šikanování.

2. Věkové kategorie

Pro potřeby předloženého materiálu nebylo možné sjednotit terminologii, která se týká vymezení věku žáků. Důvodem je obecná nejednotnost těchto pojmů, která je dána odlišnými kritérii pro věkové vymezení z pohledu Úmluvy o právech dítěte, trestního práva apod. Níže uvedená tabulka vymezuje pojetí jednotlivých kategorií v resortu školství, Policii ČR a trestně právních předpisech:

vymezení dané kategorie subjektem

<i>věková kategorie</i>	<i>resort školství</i>	<i>Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002</i>	<i>trestně právní předpis</i>
dítě	v souladu s Úmluvou o právech dítěte je za dítě považována osoba do 18 let věku	každá osoba mladší 18 let i v případě, že zletilost nabyla před dosažením tohoto věku podle zvláštního předpisu; kde se v tomto závazném pokynu hovoří o mládeži, rozumí se tím též dítě	
mladistvý		15-18 let	§ 8 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů (občanský zákoník) je stanovena způsobilost fyzické osoby k právním úkonům a podmínky vzniku zletilosti.
mládež	osoby od 18 let – 26 let věku		
nezletilý			§ 8 a 9 zákona č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů (občanský

			zákoník)
--	--	--	----------

3. *Vstup policie do školy*

Ředitelé škol nemohou bránit policii ve vstupu do škol vzhledem k **obecným ustanovením trestně právních předpisů o povinné pomoci policejním orgánům**. Ředitel tedy poskytne v případě, že je o to policií požádán, vhodnou místnost k výslechu žáka ve škole. Nejde samozřejmě jen o striktní dodržování předpisů, ale měla by zde existovat snaha o maximálně dobrou spolupráci pracovníků obou subjektů, vzájemný respekt a vstřícnost v zájmu dětí a mládeže i v obecném zájmu.

4. *Předvolání a předvedení*

Policie může nezletilého **předvolat nebo i předvést**. Ve školách lze od nezletilých žáků vyžadovat podání vysvětlení, provádět výslech svědka, výslech osoby podezřelé nebo výslech obviněného poté, kdy je **ředitel školy nebo jeho zástupce seznámen s předmětem policejního úkonu včetně důvodů, jež k němu vedou**. To se týká i případného **uvolnění žáka** ze školy pro potřebu policie, např. k rekonstrukci na místě činu, rekognici, označení míst páchaní trestné činnosti, k vydání věci, k výslechu či podání vysvětlení na útvaru policie. Jedná se tedy o všechny policejní úkony ve smyslu zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, ať již jde o poškozeného, svědka či pachatele protiprávního jednání.

Z § 422 občanského zákoníku vyplývá, že škole přísluší vykonávat náležitý dohled nad nezletilými žáky. Tato povinnost a odpovědnost přísluší především rodičům, ale i těm, kteří přechodně tento dohled vykonávají. Pedagogický dozor nad žáky je zásadním prvkem v ustanoveních předpisů, které upravují povinnosti v péči o bezpečnost a ochranu zdraví ve školství.

Pokud má být předvolání nebo předvedení a výslech žáka – dítěte provedeno ve škole a z důvodu zajištění, aby nebylo mařeno další vyšetřování, není předem vyrozuměn zákonný zástupce žáka, je žádoucí, aby škola zajistila přítomnost pedagoga, neboť za žáka v době vyučování škola odpovídá. Ředitel školy by měl stanovit odpovědnou osobu, která bude zajišťovat uvedený dohled.

Pokud jde o **omluvení nepřítomnosti žáka** z důvodu předvolání nebo předvedení, postup vyplývá opět z obecně povinné součinnosti s vyšetřujícími orgány podle trestně právních předpisů.

Policista je povinen při výkonu své pravomoci prokázat svou příslušnost k policii, a to stejnokrojem s identifikačním číslem, služebním průkazem, odznakem služby kriminální policie nebo ústním prohlášením “policie” (ustan. § 10 odst. 1 a 2 zák. č. 283/1991 Sb.).

V případě nějaké pochybnosti, pokud jde o totožnost příslušníka policie (zvláště v případě předvedení dítěte mimo školu), je nejjednodušším způsobem ověření totožnosti telefonický dotaz na pracoviště policie, které dotýčný příslušník uvedl a služebním průkazem či odznakem služby kriminální policie a vyšetřování doložil. Výše uvedený postup byl dohodnut se zástupci služby kriminální policie a vyšetřování.

5. *Postup při předvolání, předvedení nebo zajištění žáka*

STŘEDNÍ ODBORNÁ ŠKOLA A STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ, LITROVA 122, HORŠOVSKÝ TÝN

Postup při předvolání osoby mladší 15 let řeší Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8/2002 v čl. 8 odst. 1 a s odkazem na § 12 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů: “Osobu mladší 15 let lze předvolat k podání vysvětlení nebo jinému úkonu pouze prostřednictvím jeho zákonného zástupce, orgánu sociálně právní ochrany nebo prostřednictvím školy, jíž je žákem, nebo jiného obdobného zařízení.”

Postup při předvedení dítěte řeší čl. 8 odst. 10 zmíněného Závazného pokynu policejního prezidenta ve smyslu § 13 odst. 6 zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR ve znění pozdějších předpisů: “Vyžaduje-li závažnost a neodkladnost prováděného šetření předvedení osoby mladší 15 let na útvar policie, je předvedení prováděno zpravidla policisty v občanském oděvu za použití civilního vozidla. Specialista zajistí bezprostředně po předvedení přítomnost osoby způsobilé k jejímu střežení i k případné účasti na služebních úkonech. Je-li předvedení provedeno ze školy nebo zařízení, specialista zajistí přítomnost třetí osoby po celou dobu služebního zákroku i služebních úkonů. Pominou-li důvody předvedení, osobu mladší 15 let předá zpět do školy nebo zařízení, ze kterého byla předvedena, nebo ji předá zákonnému zástupci.”

Další povinnost ukládá policii § 14 odst. 4 téhož zákona: “Po zajištění je policista povinen na žádost osoby zajištěné vyrozumět o této skutečnosti některou z osob uvedených v § 12 odst. 3, případně jinou jím určenou osobu. Jedná-li se o osobu mladší 18 let, je policista povinen ihned vyrozumět zákonného zástupce této osoby. V případě zajištění osoby mladší 15 let, vždy též bez odkladu vyrozumí orgán sociálně-právní ochrany mládeže”.

6. Podání vysvětlení žáka

Podle Zákona České národní rady č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, je policista oprávněn požadovat potřebná vysvětlení od osoby, která může přispět k objasnění skutečností důležitých pro odhalení přestupku a jeho pachatele, jakož i pro vypátrání hledaných nebo pohřešovaných osob a věcí.

Podat vysvětlení dle § 12 odst. 1 uvedeného zákona je *osoba* povinna vyhovět ihned v případě, že jde o závažnou trestnou činnost.

Pokud jsou tato vysvětlení požadována od *dítěte*, podle odst. 4 čl. 8 Závazného pokynu policejního prezidenta č. 8/2002 je třeba o úkonu předem vyrozumět jeho zákonného zástupce. To neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění zákonného zástupce nelze zajistit. Na způsobu vyrozumění se domluví policista s vedením školy nebo zařízení. Dle odst. 6 čl. 8 uvedeného závazného pokynu rozhodne policista vzhledem k okolnostem, závažnosti nebo složitosti případu, zda přibere třetí osobu k podání vysvětlení osobou mladší 15 let.

7. Výslech žáka

Škola musí o výslechu žáka předem vyrozumět zákonného zástupce dítěte (Pracovní řád pro zaměstnance škol a školských zařízení č.j.: 14 269/01-26 čl. 8 odst.2 a 3), pokud tak již neučinila Policie České republiky (Závazný pokyn policejního prezidenta č. 8 odst.4 čl. 8). V případech, kdy by mohlo být takovým oznámením mařeno další vyšetřování a po předchozí dohodě s odpovědným pracovníkem policie, vyrozumí škola zákonného zástupce bezprostředně po

souhlasu policie. Sdělení v nevhodnou dobu by například mohlo v některých případech ohrozit i bezpečnost dítěte (např. týrání nebo zneužívání v rodině, podpora trestné činnosti v rodině atp.).

Podle ustan. § 102 odst. 1 trestního řádu a zákona o Policii ČR mohou být *mladiství* vyslýcháni bez účasti osob vykonávajících dohled nad nezletilými.

Ve smyslu trestně právních norem je však stanoveno, že u *mladistvých obviněných* je nutná obhajoba (§ 36 odst. 1 písm. c) tr. řádu). Obhájce se tedy povinně zúčastňuje všech úkonů trestního řízení včetně výslechu. Přítomen může být dále znalec, konzultant či tlumočník. Jiná situace však nastává při výslechu dětí, kdy platí i ustanovení § 158 odst. 4 trestního řádu č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o povinnosti informovat zákonné zástupce před započítím úkonu; to neplatí, jestliže provedení úkonu nelze odložit a vyznění zákonného zástupce nelze zajistit. Povinnost ustanovit mladistvému obviněnému obhájce a informovat zákonné zástupce před výslechem dětí o této skutečnosti nenáleží řediteli školy popř. školského zařízení, ale jedná se podle § 158 odst. 4 trestního řádu č. 140/1961 Sb. o povinnost orgánů činných v trestním řízení.

Školy a školská zařízení mají pochopitelně zájem, aby bylo respektováno v první řadě předvolání prostřednictvím zákonných zástupců. Současně je ovšem jasné, že ve značné míře jsou vyšetřovány děti z problémových rodin, z rodin, kde rodiče často trestnou činnost dětí kryjí nebo se nacházejí v roli pachatele a nemají zájem na jejím řádném vyšetření. Je proto nutné individuálně posuzovat konkrétní situaci a snažit se vyjít policii vstříc, i když to znamená určitou zátěž pro pracovníky školy, zvláště v situaci, kdy je zapotřebí předvést dítě nebo mladistvého na příslušnou součást policie.

Současně je nutno připomenout, že i pro *děti a mládež* v plné míře platí presumpce nevin, jakož i striktní ochrana jejich práv včetně práva na obhajobu a práva odepřít výpověď na jedné straně a dodržování povinností včetně státem uložené nebo uznané povinnosti mlčenlivosti na straně druhé. Není snad ani nutné připomínat, že dítě nemůže a nesmí být ani slovně v souvislosti s výslechem napadáno nebo jinak sankcionováno. Pokud by bylo dítě předvedeno ze školy, je nutné, aby už i po cestě byl přítomen pedagog či jiná osoba k tomuto určená.

V předškolních zařízeních je třeba uvedené postupy vždy uplatňovat zvlášť citlivě a opatrně.

8. Neomluvená absence žáka

Závažným problémem je i **hlášení neomluvené absence**. Je třeba vycházet z § 31 zákona č. 200/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o přestupcích, který označuje jako přestupek ohrožení výchovy a vzdělávání nezletilců zejména skutečnost, že dítě není přihlášeno k povinné školní docházce nebo dojde k zanedbávání péče o ni. Dále je to § 217 trestního zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který zakotvuje jako ohrožování mravní výchovy mládeže vydání (i z nedbalosti) osoby mladší 18 let v nebezpečí zpusnutí (např.: umožněním vést zahálčivý život).

Danou otázku řeší **Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** č.j. 10194/2002-14 ze dne 11. března 2002 k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, který je v souladu s § 12 odst. 1 zákona č. 564/1990 Sb., ve znění pozdějších předpisů, o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů, vymezující jednotný postup při uvolňování a omlouvání žáků základních a

středních škol z vyučování a při prevenci a postihu záškoláctví na základních a středních školách. Výše uvedený materiál uvádí konkrétní počty zameškaných neomluvených hodin v průběhu školního roku a opatření včetně postupů, které mohou následovat ze strany školy.

9. Závěrečná ustanovení

Zrušuje se platnost Informace pro školské úřady, školy a předškolní zařízení Spolupráce škol a předškolních zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané č.j. 14 144/98-22 z 9. července 1998.

Tato informace nabývá účinnosti dnem vyhlášení ve Věstníku MŠMT.

PaedDr. Jaroslav Müllner v.r.

náměstek ministryně školství mládeže a tělovýchovy

Vybrané termíny primární prevence

A

Adekvátnost v primární prevenci

Adekvátnost - přiměřenost preventivního působení s ohledem na charakteristiky cílové populace, prostor a čas, kde je preventivní působení realizováno.

Adekvátní musí být jednak obsahová náplň - **osnovy vzdělávacích programů, preventivních programů**, ale i **metody** při nichž užívané.

Alkohol a prevence

V případě alkoholu se dá odlišit dvojí „tvrdost“ prevence, a to prevence mající za cíl postoj odmítání alkoholu v celé šíři a druhá varianta - prevence tolerující tzv. zdravotně přijatelnou normu užívání.

V případě alkoholu je společensky a zdravotně přijatelnou normou tzv. bezpečné pití (podle některých odborníků dokonce profylaktické). Jsou to známé denní jednotky 2 dcl vína nebo 0,5 l piva nebo 0,5 dcl tvrdého alkoholu. Cílem prevence by tedy měla být buď abstinence nebo toto neproblematické pití alkoholu (a to v dospělosti a při naprostém zdraví) a zamezení rozvoje problematického pití a vzniku **závislosti**.

Autoritativní přístupy

Může se jednat o styl výchovy nebo formu prevence, ale i o přístup státu k řešení problému, kdy jsou „shora“ jasně definovaná pravidla, mnohdy bez ohledu na mínění většiny a na realitu. Autoritativní přístup pouze předává pokyny a nepřipouští diskusi.

B

Bariéry v prevenci

Bariéry bránící kvalitní prevenci mohou být různého původu a charakteru. Může to být špatná **protidrogová politika** státu nebo jednotlivých rezortů, z ní plynoucí neúčinný způsob **financování**, nedostatek **odborníků**, nedostatečná spolupráce v oblasti **komunitní prevence**, na nižších úrovních nepochopení ze strany vedení škol, jednotlivých pedagogů, nedostatečné vzdělávání a nedostatečný rozvoj pomůcek a metodik.

Beseda

Beseda je jednou z forem často využívaných zvláště při **jednorázové prevenci**. Lektor neuplatňuje formu ucelené přednášky, ale rozhovorem s posluchači zjišťuje jejich znalosti, názory a postoje a podle jejich úrovně se hlouběji věnuje vybraným tematickým okruhům, odpovídá na dotazy a dává prostor pro vyjádření jednotlivých posluchačů, v diskusi se je snaží korigovat. Tím, že se posluchači zapojují aktivně do programu, se udržuje jejich pozornost, která vede k lepšímu zapamatování poznatků. V případě, že je beseda jednorázovým a ojedinelým aktem, je její účinnost velmi krátkodobá. Beseda na rozdíl od pasivního působení umožňuje posluchači spolupodílet se na změně vlastních postojů.

C

Cíle prevence

Cíle prevence se různí podle toho, zda se jedná o **prevenci primární, sekundární nebo terciární**.

1. Cílem primární prevence v nejobecnějším pojetí je zamezení vzniku nežádoucího jevu, ke kterému se prevence vztahuje. Případně minimalizace tohoto jevu, pokud již nastal. Mezi nejčastější sociálně nežádoucí jevy patří závislosti na návykových látkách, gamblerství, šikana, kriminální jednání, rasismus, promiskuita, předčasná sexualita a řada dalších. Dosažení základního cíle primární prevence se děje stanovováním různých "mezicílů", které by k tomuto stavu měly směřovat. Velmi často se pracuje v projektech s rizikovými faktory osobnosti vztahujícími se k pravděpodobnosti vzniku nežádoucího chování. Lze se setkat s cíli jako je zvýšení sebevědomí u cílové populace, zvýšení komunikačních dovedností či dosažení dovednosti odmítat nabízené nežádoucí chování apod. Při jejich posuzování je vždy důležité vycházet z kritéria jejich dopadu a z jejich možnosti ovlivnit postoje a chování cílové populace. Jak je těchto cílů dosahováno lze usuzovat z forem prevence, viz formy primární prevence.

Cílové skupiny

Cílové skupiny rozdělujeme na dva typy: **primární cílové skupiny a sekundární cílové skupiny**.

Primární cílovou skupinou je ta část populace, u které chceme zamezit vzniku nežádoucího jevu. V oblasti primární prevence jsou to nejčastěji děti a mládež od předškolního věku až po dospělost. Starší skupiny této populace, např. vysokoškolští, ale někdy i středoškolští studenti, se mohou někdy stát sekundární cílovou skupinou. To je část populace, která bude působit na skupinu primární jako **intermediátor**. Do sekundární cílové skupiny mohou dále patřit pedagogové, vychovatelé, rodiče, lékaři, psychologové, novináři apod.

Znamená to tedy např. že primární cílovou skupinou dlouhodobého interaktivního preventivního programu jsou žáci. Bude-li se jednat o **výcvik** pedagogů nebo lektorů pro tento program, budou posluchači sekundární cílovou skupinou.

D

Dělení drog

Drogy se mohou dělit podle různých kritérií. Jedním z nich jsou jejich somatické a psychické účinky. Pak získáme následující kategorie: opiáty, sedativa, stimulancia, halucinogeny, organická rozpouštědla. Další možností je dělení podle míry zdravotní nebo společenské nebezpečnosti. Rovněž se často uvádí dělení na drogy **legální a nelegální**. Podrobné informace o jednotlivých typech drog, jejich účincích a následcích jsou k dispozici v řadě dostupných publikací.

Dlouhodobé preventivní programy

Dlouhodobost prevence je jedním z základních předpokladů její **účinnosti**. V ideálním případě tento termín znamená **kontinuální působení** na děti od předškolního věku po jejich dospělost. V takto pojatém programu se budou postupně rozvíjet a rozšiřovat poznatky různého typu o drogách a drogové problematice, bude docházet k tvoření nebo korekci postojů k drogám a v neposlední řadě bude rozvíjen a podporován zdravý životní styl, schopnost naplňovat potřeby a řešit problémy nerizikovými způsoby.

Dopad působení

Za dopad působení je často považována **efektivita, účinnost**. I když tyto pojmy znamenají totéž, nejsou vždy chápány a vysvětlovány shodně. Efektivita může být spojována s využitím prostředků, lidských zdrojů apod. v poměru ke skupině, pro niž je program realizován. Účinnost představuje adekvátnost použitých přístupů, které vedou k žádoucím změnám, a někdy bývá označována i jako dopad na cílovou populaci.

Dotace a granty - financování

Droga

Všeobecně je za drogu považována jakákoli látka, která po vpravení do organismu způsobí změny ve vnímání, prožívání a chování a může způsobit závislost.

Dělení drog bývá nejčastěji podle kritéria účinku (povzbuzující, tlumivé), kritéria legálnosti (legální a nelegální), ale také podle kritérií dostupnosti, nebezpečnosti a mnoha jiných kritérií.

Drogové uvědomění

Drogové uvědomění, stejně jako vědomí právní, ekologické nebo morální, spočívá ve správném pochopení všech aspektů problému. Např. v chápání toho, že drogy se týkají všech, tedy i „mě“, ve znalostech o konkrétních látkách, účincích a následcích a ve formování správných postojů a vhodného chování. Dalo by se říci, že drogové uvědomění je cílem preventivních aktivit.

E

Efektivita

Efektivita **protidrogové politiky státu** se většinou v dlouhodobém časovém horizontu určuje pomocí dvou faktorů.

1. zvyšováním průměrného věku závislých osob, 2. snižováním nebo alespoň stagnací jejich počtu. Tyto pozitivní jevy ovšem nastávají až po dlouhodobé aplikaci dobře fungujících opatření. Při opomenutí tohoto časového faktoru se často stává, že jsou veškerá protidrogová opatření považována za neúčinná, a to se pak může projevit nechtěnou decizní sférou financovat protidrogovou politiku.

Nejvíce se to dotýká oblasti **primární prevence**. Sledování jejího dlouhodobého dopadu je v současném systému téměř neproveditelné. Navíc, komplex faktorů, které působí na děti a mládež souběžně s realizovanými preventivními programy, je těžko zachytitelný a lze jej obtížně hodnotit.

Proto se měření efektivity spíše orientuje na krátkodobou účinnost a na dopad z hlediska dvou faktorů: 1. znalosti o účincích a důsledcích užívání drog, 2. změny v postojích k drogám a k drogové

problematicke. Při ověřené krátkodobé účinnosti se dá předpokládat, že mnohonásobné užití podobných programů povede ke změnám v chování v dlouhodobém horizontu.

Často bývá efektivita stanovována pouze na základě splnění všech částí programu, projektu, počtu zúčastněných nebo oslovených osob, ohlasů samotných cílových skupin nebo na následném včasém záchytu rizikových osob.

Jako **předpoklady efektivního programu** jsou často udávány různé faktory, o jejichž účinnosti není, na základě poznatků společenských věd, pochyb. Jsou to např. **kombinace mnohočetných strategií, kontinuita působení, cílenost a adekvátnost, propojenost, včasný začátek, pozitivní orientace**. Podobně obecně jsou definovány i postupy, které nevedou k dobrému efektu. Jsou to např. pouhé předávání informací, zastrasování, zákazy, mentorování, zatajování určitých fakt nebo programy založené pouze na **nespecifické prevenci** všeobecně nebo jen na práci s emocemi.

Experiment v užívání drog

Jedná se o počáteční fázi braní drog, kdy dotyčný činí ojedinělé pokusy s některými drogami. Experiment ve smyslu vědeckého zkoumání jako součást výzkumu je v oblasti drogové problematiky složitý.

Exuser

Tímto názvem bývá označován nejčastěji uživatel návykové látky, který prošel léčbou a nyní vstupuje do prevence v pozici lektora, který má vlastní zkušenosti se závislostí.

Tato forma prevence je velmi diskutovaná. Učitelé ji často žádají pro její atraktivitu a živost sdělení, na druhé straně může být i kontraproduktivní.

F

Film - využití v prevenci

Filmy nebo videoprogramy jsou jednou z forem působení protidrogové prevence. Mohou sloužit jednak při výuce intermediátorů nebo přímo jako pomůcka v preventivním programu. Využití samotné projekce bez předcházející nebo následné preventivní práce se nedoporučuje, protože řada filmů je pojata více z hlediska uměleckého než z hlediska vhodného působení na děti a mládež.

Financování

Financování protidrogové prevence pochází z několika zdrojů. V první řadě je kapitolou státního rozpočtu, ze které se prostředky distribují prostřednictvím **dotací (grantů)** Úřadu vlády ČR, resp. jejího **výboru pro koordinaci drogové politiky** (dříve Mezirezortní protidrogová komise), a vybraných zainteresovaných rezortů: zdravotnictví, školství, práce a sociálních věcí.

Dalším zdrojem jsou dotace magistrátů, pověřených obcí nebo městských částí.

Dotace je možné získat i od různých nadací, eventuálně od dalších sponzorů z velkých společností a podniků. Posledně jmenovaná oblast ale není v našich poměrech tak běžná.

Formování postojů

Postoj je jakýkoli hodnotící vztah k určitému jevu, předmětu nebo osobě. Je to poměrně stálá orientace člověka v jeho okolí a představuje tendenci odpovídat kladně nebo záporně na určité osoby, předměty a situace. Vnějšími projevy postojů jsou mínění, víra, předsudky, přesvědčení, názory apod.

Při vzniku a dotváření postojů a následujícího chování se uplatňují principy sociálního učení (zobecnování, diferenciací, posilování, utužování).

Základní zdroje postojů jsou: specifické vlastní zkušenosti, sociální komunikace, **vzory** a institucionální faktory (církve, politické strany, společenské a správní instituce apod.).

Podrobnější znalosti teorií postojů a motivace, které je možné nalézt v řadě publikací, umožňují jejich využití při preventivní práci a určují do jisté míry možnosti a meze našeho působení. Pro příklad uvádíme několik aplikací.

*Extrémní postoje jsou velmi stálé a odolné vůči změnám k opačnému pólu. To znamená, že člověka s výraznými kladnými postoji k užívání drog lze snadněji přesvědčit např. o legalizaci drog než o represivních přístupech.

*Osoby s nevyhraněnými nebo ambivalentními postoji se dají ovlivnit snáze. To hovoří ve prospěch co nejranějších pokusů o formování správných postojů k drogám.

*Vzájemná souvislost mezi postoji podporuje vznik a pevnost postojů jiných. Např. kladný postoj k udržování zdraví může vést k zápornému postoji k užívání drog.

*Emocionálně silné přesvědčování ke změně postoje může vyvolat racionální obavy, které naopak zpevní odolnost vůči změně postoje. To vysvětluje jasný neúspěch prevence zaměřené pouze na silné zastrašování a poukazování pouze na ty nejotřesnější ukázky ze života závislých.

G

Garant

Garant je osoba, která ručí za kvalitu programu. Jeho vzdělání a odborný kredit často signalizuje i míru a kvalitu posouzení daného programu. Proto jsou na garanta kladeny nároky ohledně délky jeho praxe a kvality vzdělání. Vyjádření odborného garanta slouží poskytovatelům finančních prostředků v **grantovém** nebo **dotáčním** řízení pro jejich rozhodnutí.

Granty a dotace - financování

H

Historie prevence v ČR

Před rokem 1989 primární prevence drogových závislostí na školách téměř neexistovala. Tato problematika spadala metodicky hlavně pod speciální zařízení ministerstva zdravotnictví - Ústav zdravotní výchovy, který byl garantem vzdělávání a výchovy v oblastech týkajících se ochrany zdraví a prevence. Prevence závislostí se dlouho týkala pouze alkoholu a tabáku. Vycházelo se z dokumentů vlády, většinou z kapitoly s názvem Boj proti negativním jevům mládeže. Lektoři veškerých preventivních aktivit byli většinou starší lékaři a jejich působení spočívalo převážně v besedách, které měly charakter zastrašování, zákazů, mentorování apod. Často se jednalo o monotónní čtení přednášky, osvědčenější lékaři nabídli alespoň možnost zodpovězení dotazů, diskuse byla téměř nemožná. Všechny aktivity ve školách byly jednorázové, většinou až ve vyšších ročnících základních škol.

Po roce 1989, díky různým mezinárodním projektům, které měly za cíl nastartovat preventivní práci v České republice, přibylo odborníků i institucí, které se začaly zabývat primární prevencí teoreticky i prakticky.

Od roku 1989 se začaly rozvíjet i vzdělávací aktivity pro pedagogy v oblasti drogové prevence. Jednak proto, že docházelo k nárůstu problémů s drogami v naší společnosti, ale také proto, že experti upozorňovali na skutečnost, že škola je po rodině tím nejdůležitějším prostředím, ve kterém je zapotřebí realizovat preventivní práci. Učitelé měli o této problematice minimálně informací.

Hodnocení - efektivita

Hraní rolí v prevenci

Je to jedna z metod preventivní práce, kdy se aktéři přehráváním rolí vcitují do problému, získávají náhled druhé osoby a mohou nacházet vhodnější řešení nebo změnit své postoje. Dítě např. může

přehrávat roli rodiče, který má obavy o své dítě. Na základě této role náhle zjistí, že rodičovské zákazy jsou vedeny strachem o jeho osud. V roli rodiče předvádí právě to, co u svých rodičů kritizuje. V prevenci se využívá také přehrávání **modelových situací**, kdy mají účastníci možnost si přehrát rizikovou situaci způsobem, který je žádoucí, a zároveň prostřednictvím demonstrace nežádoucího jednání otevřít diskusi vedoucí ke změně postojů ovlivňující pozdější volbu reakce v realitě.

Hry a techniky v prevenci

Různé psychologické techniky a hry umožňují proniknout k danému tématu a pracovat s ním jinou než běžnou formou. Užití her a technik má v prevenci své opodstatněné místo. Důležité je však vytěžení hry, její zarámování a vztažení k realitě, tj. k tomu, čeho se má hra dotýkat. Samoučelné užití her a technik v prevenci je škodlivé. Hry a techniky mají v prevenci zásadně odlišný způsob zpracování, než v oblasti psychoterapeutické.

CH

Chování - KAB model

I

Idoly - vzory

Interaktivní techniky

Interaktivní techniky předpokládají průběžné zapojení účastníků do programu. Posluchači nemají tedy jen pasivní roli a nepřijímají jen předkládaná fakta, ale vlastní účastí přispívají k poznávání problematiky. Součástí těchto programů je **hraní rolí, hry, diskuse, řešení modelových situací, kvízů** atd.

Intermediátoři

Jsou to všechny osoby, které mohou nějakým způsobem přenášet znalosti a ovlivňovat postoje dětí a mládeže neboli primární cílové skupiny. Tito lidé by měli mít jakousi vrozenou schopnost působit na ostatní.

Za intermediátory můžeme označit rodiče, pedagogy, vychovatele, trenéry, vedoucí zájmových kroužků, ale jsou to i sportovci, umělci, policisté, zdravotníci, politici a další profese.

Do této skupiny patří i vrstevníci, ale i kontroverzní skupina bývalých uživatelů, tzv. exuserů.

Intermediátoři nepůsobí vždy jako lektoři v uceleném primárně preventivním programu, ale jejich vliv se projevuje např. v jejich prezentaci na veřejnosti a v médiích.

J

Jednorázové preventivní programy

Jednorázové preventivní programy mívají většinou formu **besedy, přednášky** nebo **komponovaného programu**. Trvají jednu až dvě vyučovací hodiny a jejich obsah je závislý na **osobnosti lektora**. Většinou po určité orientaci ve znalostech a postojích žáků následuje předávání informací a poznatků spojené s odpověďmi na dotazy, někdy i s aktivním zapojením žáků prostřednictvím **interaktivních technik**. V komponovaných pořadech bývá využíván film, video, živá hudba nebo divadelní výstupy.

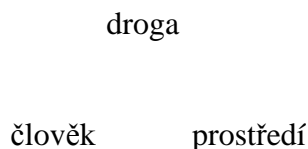
Obsahově se tyto typy programů zpravidla zaměřují na poznatky týkající se **dělení drog**, jejich účinků a následků, na mechanismus vzniku závislosti, na životní hodnoty a důvody vedoucí ke zneužívání drog, na zmínky o možnostech řešení drogové problematiky, eventuálně na seznamování s řešením **rizikových situací**.

Donedávna byly jednorázové preventivní aktivity nejčastější formou působení na žáky, i přesto, že bez návaznosti na **dlouhodobé programy** jsou téměř neúčinné, zvláště když jsou realizovány pro větší počet dětí než je kolektiv jedné třídy.

K

KAB model

Většinou je chování popisováno podle schématu: Znalosti - postoje - chování (Knowledge - Attitude - Behavior). Z této formulace se ale vytrácí další důležitý faktor. Jsou to podmínky pro to, aby znalosti a postoje mohly být uplatněny. K užívání drog dochází v jakémsi bio-psycho-sociálním systému:

Toto teoretické východisko znamená, že k dosažení žádoucího chování, je zapotřebí mít patřičné vědomosti (někdy i dovednosti), vhodné postoje a podmínky pro jejich uplatnění. Tyto podmínky představují celou řadu faktorů, jako je celkové sociální klima ve společnosti, systém péče, legislativa, dostupnost preventivních aktivit atd.

Koordinátoři v prevenci

Koordinátor je pracovník magistrátu, krajského dříve i okresního úřadu, který má za úkol koordinovat protidrogovou politiku na svém území. Není to pouhý úředník, prochází většinou speciálním školením v drogové problematice. Má přehled o všem, co se k této oblasti vztahuje a je důležitým článkem při rozhodování decizní sféry.

Kromě těchto "všeobecných" koordinátorů pracovali dříve ještě v příslušných úřadech školští koordinátoři. Později tato funkce byla ve školství rozšířena a přejmenována na „školní metodik prevence“, který se zabývá nejen návykovými látkami, ale celým spektrem nežádoucích jevů, jimž se snaží svým působením předcházet.

Komunitní prevence

Je výrazným trendem v zahraničí, ale začíná se prosazovat i u nás. Nejde pouze o problematiku drog, ale o rozvoj občanské společnosti a o posilování zodpovědnosti občanů při řešení problémů obce, města, městské části nebo jiné komunity. Jedná se vlastně o vytváření sítě **intermediátorů**, kteří pomáhají ovlivňovat **drogové uvědomění** v komunitě a pomáhají různými způsoby při řešení problémů, které drogy v dané komunitě působí. Tuto síť tvoří:

- *výrazné osobnosti (učitelé, lékaři, duchovní, sportovci, umělci, podnikatelé)
- *občanská sdružení a iniciativy (sportovní, kluby, zájmová sdružení, ekologické iniciativy, sdružení zaměřená na prevenci nebo léčení a péči o závislé)
- *místní politici
- *instituce a organizace (úřady, školy všech typů, zdravotnická zařízení, kulturní zařízení, podniky)

Komplexnost

Komplexnost je jedním z předpokladů úspěšnosti primární prevence a znamená zahrnutí všech aspektů drogové problematiky do působení na děti a mládež. Představuje to např. pravdivé

informace o drogách, legislativě, možnostech léčení a pomoci, **specifickou i nespecifickou prevencí.**

Kontinuita

Vedle komplexnosti, včasného začátku a různorodosti představuje i kontinuita jeden z předpokladů úspěšné prevence. Jedná se o proces, který by měl začít co nejdříve, nejlépe v předškolním věku, a nepřetržitě pokračovat v průběhu celé školní docházky tak, aby se informace, které dítě dostává, neustále rozvíjely a zpřesňovaly.

Krátkodobá prevence

Vymezení krátkodobosti a dlouhodobosti je problematické. Nikde není jasně formulováno exaktní vyjádření času. Přesto lze vycházet z metaanalýzy (Tobler 1984), kde jedním z předpokladů efektivní prevence je stanoveno dvanáct hodin působení na skupinu náctiletých v intervalu nejvýše dvou let, a to stejným zdrojem působení. Lze tedy vyjít z krátkodobosti pod tuto hranici a z dlouhodobosti nad tuto hranici (Toto vymezení je pouze pomocné, nikoliv plně postačující).

L

Legalizace

Proces legalizace představuje povolení volného prodeje, užívání látek dříve zákonem zakázaných. I legalizace může upravovat určité omezení, např. věkové. Teoretické úvahy o možné legalizaci, které se občas z různých zdrojů objevují, se spíše týkají tzv. dekriminalizace. Je to přístup, který známe z Holandska, kdy určitá část zákona není naplňována a prodej v povolených prostorách a v povoleném množství není stíhán.

Legální drogy

Drogy, jejichž výroba, prodej a konzumace jsou povolené, byť s určitým věkovým omezením nebo i bez legislativního omezení. Patří sem tabákové výrobky a alkohol.

V rozšířeném pojetí i káva, čaj nebo nápoje obsahující kofein, tein a jim podobné látky.

Legislativa

Mezinárodní smlouvy, kterými je stát vázán poté, co je ratifikoval:

*Jednotná úmluva o omamných látkách sjednaná 31.3.1961 v New Yorku (vyhl. Ministerstva zahraničních věcí č. 47/1965 Sb., změna 458/1991 Sb.).

*Protokol o změnách Jednotné úmluvy o omamných a psychotropních látkách z roku 1961, sjednaný 25.3.1972 v Ženevě (sdělení federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 458/1991 Sb.).

*Úmluva o psychotropních látkách z roku 1971, sjednaná 21.2.1971 ve Vídni (vyhl. Ministerstva zahraničních věcí č. 62/1989 Sb.).

*Úmluva OSN proti nedovolenému obchodu s omamnými a psychotropními látkami sjednaná 20.12.1988 ve Vídni (vyhl. federálního Ministerstva zahraničních věcí č. 462/1991 Sb.).

Vnitrostátní legislativa týkající se drogové problematiky:

*Zákon o péči o zdraví lidu

*Vyhláška ministerstva spravedlnosti ČSSR č. 244/1988 Sb.

*Zákon č. 167/1998 Sb. o návykových látkách, úplné znění 55/2002 Sb.

*Vyhláška č. 62/1989 Sb. o Úmluvě o psychotropních látkách

*Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

*Trestní zákon č. 112/1998 Sb. – tzv. drogová novela trestního zákona.

Další závazné pokyny:

*Pokyn č. 16 227/96-22 k prevenci zneužívání návykových látek ve školách a školských zařízeních (uveřejněno ve Věstníku MŠMT č. 8/1996).

*Pokyn SK20/98 - Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení v oblasti zneužívání návykových látek Škola bez drog.

*Metodický pokyn 19 197/98-24 pro čerpání a vyúčtování finančních prostředků, vyčleněných z rozpočtu MŠMT pro školské úřady určené na realizaci SK20/98 a na podporu činností směřujících v roce 1998 k prevenci dalších sociálně patologických jevů.

*Doplněk 25 598/98-24 k pokynu 19 197/98-24.

*Zákon o sociálně právní ochraně dětí 359/99 Sb. v platném znění

*Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/2002 upravuje postup příslušníků Policie ČR při odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti páchané na mládeži. Významný je mimo jiné pro pedagoga v tom, že uvádí podmínky, za jakých může policista vstoupit do školy, aby prověřil případnou trestnou činnost dětí a mládeže apod.

Lektor, realizátor prevence, školitel, preventista, aktivista

V současné době (2006) se v primární prevenci realizátor preventivního působení nazývá různě a jeho pojmenování není jednoznačně vymezeno. Bývá to osoba, která školí intermediátory nebo provádí přímou preventivní práci s dětmi a mládeží.

Liberální přístup

Jedná se o termín známý z pedagogiky a výchovy a podobně jako u **represivního přístupu** se může týkat rodiče, pedagoga, lektora, ale i např. vlády nebo jiné části decizní sféry.

Liberální přístup v drogové problematice většinou znamená akceptaci tzv. **měkkých (lehkých) drog**, ale i zlehčování nebezpečí tabáku a alkoholu. V samotném procesu prevence je liberální přístup lektora velmi citlivou záležitostí.

M

Metody

Metody prevence se opírají o metody psychologické, pedagogické, sociologické, ale i o metody politiky, reklamy a marketingu. Odpovídá to multidisciplinárnímu charakteru problematiky drog.

Metodika v primární prevenci

Metodika je speciální "návod" postupu při preventivní práci. Je obvykle rozdělena podle jednotlivých výchovných cílů, podle věku dětí a prostředí, ve kterém se používá. Nabízí konkrétní způsob práce, včetně pomůcek, jako jsou např. pohádky, příběhy, texty, modelové situace a ukázkové návody k řešení, náměty pro hraní rolí a her.

Mezirezortní protidrogová komise(MPK) – viz Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RV-KPP)

Minimální preventivní program

Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení, který je zpracován pod názvem Škola bez drog, je součástí Koncepce prevence zneužívání návykových látek a dalších sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti rezortu MŠMT na období 1998 - 2000. Je závazným opatřením pro uplatňování **protidrogové politiky** ve školách a školských zařízeních.

Minimální preventivní program se opírá o všeobecné zásady **efektivní primární prevence**, které byly sestaveny na základě zkušeností odborníků u nás i ve světě. V minimálním preventivním programu jsou prezentovány v následujících bodech:

- systémová a koordinovaná strategie aplikování preventivních aktivit v dostatečně raném věku
- věkově přiměřené, různorodé a aktivizující metody
- nabízení pozitivních alternativ **chování** a životních cílů
- využívání peer prvků
- výcvik sociálně psychologických dovedností včetně odmítání nabídky
- nabídka aktivit pro smysluplné využívání volného času

- respektování **rizikových faktorů**
- aktuálnost a **pravdivost** poskytovaných informací
- informování o poradenských možnostech
- sledování **efektivity** opatření

Modelování

Modelování je metoda sloužící často jako pomůcka v preventivní práci. Modelová situace může být vyprávěna, čtena, poznávaná prostřednictvím obrázků a je potom jednotlivými žáky, skupinami nebo celou třídou řešena různými způsoby, jejichž porovnáním kolektiv dospěje k neoptimálnějšímu řešení. Řešení modelových situací může být spojeno i s **hraním rolí** nebo s nácvikem chování v rizikových situacích, kdy se třeba hledají různé způsoby odmítnutí nabízené drogy. Modelovou situací může být například "přiznání se" rodičům se zkušeností s drogou, hledání pomoci pro kamaráda, který má problémy, různé rodinné problémy. Náměty pro řešení modelových situací bývají součástí metodik preventivní práce.

Motivy, motivace

Motivy jsou vnitřní příčiny chování a jsou v úzkém vztahu k **postojům**. Vysvětlení různých teorií motivace přesahuje rámec této publikace a je možné je získat z jiných zdrojů. Zaměříme se na motivy vedoucí k užívání drog. Jsou to např. zvědavost, touha někam patřit, vliv party, touha po odlišnosti, revolta proti světu dospělých, narušená schopnost v navazování sociálních kontaktů, snaha o překonání pocitu méněcennosti, partnerské problémy, problémy ve škole nebo v rodině, nuda, očekávání zážitku, hledání inspirace. Z toho plyne, že naplňování potřeb a schopnost řešit různé problémy adekvátním způsobem může snížit pravděpodobnost motivace k braní drog. Všechny postupy vedoucí ke zdokonalování schopnosti naplňovat své potřeby a řešit problémy, postupy, které patří k rozvoji harmonické osobnosti, jsou nedílnou součástí prevence a patří do tzv. **nespecifické prevence**.

Mýty v prevenci

O prevenci se traduje celá řada mýtů a nesprávných předpokladů, které jsou založeny na emocionálním přístupu a neznalosti problematiky.

1. Častý mýt - Jedině nespecifická prevence je účinná

Přeceňování nespecifické prevence, zvláště tzv. volnočasových aktivit, v duchu hesla Kdo si hraje, nezlobí, může být zpochybněno už tím faktem, že mezi závislymi lidmi je i mnoho těch, kteří dříve sportovali a měli kvalitní koníčky.

Realistický pohled nám ukáže, že nespecifická prevence snižuje pravděpodobnost rizika, ale pouze v průměru. Přeceňování nespecifické prevence, často i nepoučenými politiky, vede rodiče aktivních dětí k falešné víře, že udělali vše nejlepší a že se vlastně dál o drogovou problematiku a možnosti prevence nemusí vůbec zajímat.

2. Častý mýt - Znalosti o drogách vedou k experimentu

Tento předsudek jde většinou ruku v ruce s předcházejícím. Říká se, že když člověk slyší, co všechno může s drogou zažít, bude se tím podporovat jeho chuť to zkusit. Jakákoli tabuizace vede k nemístnému zájmu. Nemůžeme někoho ochránit před něčím, co nezná. Když se například snažíme děti ochránit před dopravními úrazy, nelze to zabezpečit tím, že bychom jim neprozradili, že existují auta.

Postupné získávání pravdivých informací může vést ke snížení rizikového chování u většiny mladých lidí. Samozřejmě, když preventivní působení bude ojedinělé a jednorázové, navíc spíše zaměřené pouze na účinky drog než na ovlivňování postojů, je opravdu možné, že to pro některé jedince bude spíše inspirující.

Nevyhýbat se informacím o drogách je nutné i z toho důvodu, že žijeme v době, kdy se každé dítě nebo mladý člověk s drogou či drogovou problematikou setká. Není možné zatajovat jejich existenci.

3. Častý mýt - O drogách se nemůže říkat pravda

Toto mínění opět bývá spojeno s předcházející snahou o drogách raději nemluvit. A když už, tak pouze vybrané přefiltrované informace typu: Všechny drogy jsou stejně nebezpečné, Když zkusíš drogu, bude z tebe narkoman a zemřeš. Správně by tyto věty měly zaznít v podobě: Všechny drogy jsou nebezpečné. Když zkusíš drogu, můžeš se stát závislým a můžeš i zemřít.

4. Častý mýt - Represe je všemocná

Mnoho lidí se domnívá, že peníze na léčení, resocializaci a prevenci jsou zbytečně vyhozené a že prostředky by se měly věnovat na důsledná represivní opatření. Ale i v drogové problematice platí to, co v jiných oblastech: prevence je nejdůležitější, nejúčinnější a nejlevnější. Protože, ať se zdá síla drogových mafií sebevětší, v momentě, kdy by nebyla poptávka po drogách, nekvetl by obchod s nimi. Represe nemá natolik odstrašující sílu, aby odvrátila mladé lidi od experimentů s drogami, ale měla by mít schopnost zabránit dalšímu rozšiřování těchto látek.

Mýtů v prevenci je celá řada, a proto je třeba jednoznačně přijmout, že pravdivá informace je předpokladem úspěchu primární prevence.

N

Nespecifická prevence

Nespecifická prevence má své místo v širokém pojetí **primární prevence** a jejím obsahem jsou všechny techniky umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně možnosti rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. V krátké historii primární prevence v České republice došlo několikrát k výraznému přeceňování, stejně tak jako k podceňování nespecifické prevence. Nespecifické primárně-preventivní programy užívání návykových látek zahrnují veškeré aktivity nemající se zneužíváním těchto látek přímou souvislost. Jedná se tedy o aktivity, které obecně napomáhají snižovat riziko vzniku a rozvoje rizikových forem chování prostřednictvím lepšího využívání a lepší organizace volného času. Znamená to, že mají určitý obecný protektivní potenciál. Patří sem zájmové kroužky (jako např. kroužky při školách a školských zařízeních či lidových školách umění), dále sportovní aktivity (na všech úrovních) apod. Patří sem také programy zaměřené na zlepšení životního stylu. Všechny tyto programy by existovaly a byly žádoucí i v případě, že by neexistoval problém nazvaný drogová závislost, tj. bylo by i v takovém případě smysluplné tyto programy rozvíjet a podporovat.

O

Odborník

Odbornost v problematice drogových závislostí včetně primární prevence je záležitost mezioborová a je získávána v nadstandardním specializovaném studiu v různých typech **vzdělávání** a praxí. Základní profesí drogových odborníků bývá medicína, psychologie, pedagogika, sociální práce a podobně.

Osnovy vzdělávacích programů

Ve všech typech vzdělávacích programů schválených MŠMT je problematika závislostí obsažena v různých předmětech od 1. do 9. ročníku základní školy. Všichni učitelé je samozřejmě znají, a tak uvádíme pár příkladů pro připomenutí. Např. v předmětu Prvouka ve vzdělávacím programu Základní škola, který schválilo MŠMT již v roce 1996, jsou v kapitole 14. Člověk a zdraví, v podkapitole Návykové látky a zdraví následující tematické okruhy učiva (zkráceno):

- přírodní látky, jejich prospěšnost, škodlivost - léčivé minerální vody, léčivé rostliny, jedovaté rostliny a houby ap.,
- běžné léky, vitaminy, zásady jejich užívání, riziko užívání léků bez doporučení lékaře a vědomí rodičů,

- poznávání jedovatých rostlin,
- nácvik dovednosti odmítnat cigarety, alkohol a drogy (řešení modelových situací),
- poznávání základních údajů o domácích přípravcích v domácnosti,
- chemické prostředky užívané v domácnosti a správná manipulace s nimi: lepidla, mycí a čisticí prostředky, barvy, laky, rozpouštědla aj.,
- tabák, alkohol, káva, drogy a jejich škodlivé účinky na zdraví,
- dar od cizího člověka jako možný zdroj škodlivých látek,
- instituce pomáhající při problémech s návykovými látkami,
- komunikace s linkou důvěry, dětským krizovým centrem.

Osobnost lektora

Osobnost lektora je jedním z důležitých faktorů **účinnosti** preventivního působení. Protože se v prevenci nejedná pouze o předávání vědomostí, ale také o **formování postojů**, je nemyslitelné, aby lektor, ať už je to učitel nebo tzv. expert, nebyl přijatelný pro většinu žáků. Osobnost lektora, kterého žáci odmítají, může zapříčinit opačný efekt, než byl zamýšlen.

V přístupu lektorů jsou velké rozdíly. Přicházejí jako experti s nějakým poselstvím s cílem, že všichni posluchači se ztotožní s jejich postoji. Jiní jsou zaměřeni spíše na výklad a předávání poznatků s tím, že spoléhají na utváření vlastního postoje žáků.

Výzkumem bylo potvrzeno, že úspěšnější jsou lektoři, kteří vystupují méně jako delegovaná autorita, která poučuje, zastrašuje a zakazuje, a kteří jsou přátelští, naslouchající a dávající prostor k diskusi.

P

Peer program

Peer programy neboli vrstevnické programy pocházejí z USA a jejich strategie spočívá v zapojení předem vyškolených vrstevníků do procesu formování postojů a získávání znalostí o drogách, s cílem zabránit užívání drog. Přestože existují studie potvrzující úspěšnost některých podobných zahraničních programů, bývá tento přístup často i kritizován.

Podpora zdraví

Podpora zdraví představuje kontext všech programů zaměřených na prevenci závislostí. Jedná se o rozvíjení a podporu všech faktorů, které udržují zdraví ve všech třech jeho složkách. I když je tento termín nejvíce přiřazován do medicínských oborů, jeho interdisciplinárnost je evidentní. Podpora zdraví je výchozím bodem pro řadu projektů, které fungují ve školství nebo v komunitě. Jedná se např. o projekty Zdravá školka, Zdravá škola, Zdravé město, Zdravý region.

Pravdivost

Pravdivost informací o drogách je předpokladem účinné prevence. Není možné zatajovat některé skutečnosti, jako např. že první setkání s drogou bývají většinou zajímavá a příjemná. Když se to dítě nedozví v rámci preventivního programu, dozví se to od poučenějších kamarádů, a všechny informace od učitelů nebo lektorů bude považovat za nepodstatné.

Prevence

Podle všeobecného pojetí znamená prevence předcházení, zamezení vzniku nemoci nebo nežádoucího jevu. Dělí se na **primární, sekundární a terciární**. Prevence primární se dále dělí na prevenci **nespecifickou a specifickou**. **Cíle, metody a prostředky** se liší podle typu prevence.

Prevence tvoří jeden ze tří pilířů řešení drogové problematiky, resp. **protidrogové politiky státu**. Jsou to tedy: prevence, léčení a péče, represe. Teoreticky je prevence považována za nejúčinnější a

nejlevnější řešení, ale v praxi bývá kladen důraz nejvíce na represi, menší na léčbu a péči a nejmenší na prevenci.

Preventista

Preventivní pracovník, lektor, intermediátor, preventista, aktivista, peer - označení, která bývají používána pro osoby zabývající se prevencí. Výraz preventista bývá též používán pro školní metodiky prevence.

Preventivní programy

Jednorázové preventivní programy lze rozdělit do dvou kategorií:

- a/ přednáška a beseda
- b/ komponovaný pořad

Přednášky a besedy realizuje buď dvojice lektorů nebo jeden lektor v časovém rozpětí do dvou vyučovacích hodin, většinou pro jednu třídu, ale někdy i pro více tříd dohromady.

Při těchto akcích nacházíme nejčastěji následující přístupy:

- a) Lektoři přijdou jako "experti". Přednesou přednášku a pak dají dětem prostor k otázkám a diskusi.
- b) Lektoři se snaží o aktivní zapojení dětí v průběhu celé akce pomocí různých "psychohrátek".

Komponované pořady využívají kromě mluveného slova přednášejících a diskuse také promítání filmů, dramatických či hudebních vstupů a her diváků. Do této kategorie lze zařadit i samostatný dramatický útvar.

Tyto pořady lze rozdělit do následujících skupin:

1. Promítání filmu (buď naučného nebo více publicistického), po něm následuje beseda nebo jen odpovědi na dotazy.
2. Film a dotazy, ale proložené hudebním vystoupením známého interpreta nebo vystoupením známé osobnosti třeba z oblasti sportu.
3. Film, dotazy, hudba + aktivní zapojení posluchačů přehráváním různých situací a jejich řešení.

Komponované pořady se dělají pro všechny věkové kategorie od 1. tříd ZŠ až po střední školy. Aktéři jsou buď drogoví odborníci, někdy jen umělci, častěji vystupují společně.

Realizace těchto jednorázových programů je často kritizována, protože nesplňují základní kritérium dlouhodobosti a všestrannosti. Jsou-li ale skutečně doplňkem dlouhodobé prevence, není nutné pohlížet na ně skepticky.

Dlouhodobé preventivní programy

Dlouhodobý program pro předškolní věk

Tento program je pojat v celkovém kontextu podpory zdraví a rámcově navazuje na běžně používané výchovné činnosti předškolních zařízení. Jednotlivé kapitoly setkání s dětmi jsou následující: Co je to zdraví. Hygiena. Výživa. Rostliny a my. Alkohol. Pohyb. Kouření. Drogy. Vztahy k ostatním.

Dlouhodobý program v raném školním věku

Program by měl doplňovat a rozvíjet danou problematiku na 1. stupni ZŠ. Jednotlivé kapitoly jsou v podstatě totožné s předškolní výchovou, ale jejich obsah je lehce náročnější, vzhledem k věku dětí.

Dlouhodobý program pro 4. - 5. třídy

Program je zaměřen na to, proč lidé berou drogy, co je lepším řešením, na jednoduché objasnění vzniku závislosti a účinků a následků základních typů drog bez toho, že bychom se prvoplánově zabývali jednotlivými drogami a jejich názvy. Důležitou částí je nácvik reakcí na nebezpečné situace, včetně schopností odmítnout nabídku.

Dlouhodobý program pro 2. stupeň základních škol

Rozšiřuje a podrobněji vysvětluje bloky pro předcházející věkové skupiny. Dává více do souvislosti bezprostřední účinky drog s dlouhodobými následky jejich zneužívání, zmiňuje různé druhy pomoci závislým, včetně seznámení se zařízeními, kde je možné pomoc vyhledat. Důraz je kladen též na témata, jako jsou mezilidské vztahy, řešení problémů, poznání sebe sama, komunikace apod. Přesná náplň musí vždy odrážet skutečný stav vědomostí a postojů v jednotlivých třídách, protože jejich úroveň bývá v různých lokalitách odlišná.

Program pro střední školy

Program se zabývá nabídkou alternativních forem jednání. Nabízí orientaci ve složitých životních situacích, kterými jednotlivci v náročné době dospívání prochází. Programy preventivního charakteru bývají často zaměřeny na výcvik tzv. peerů pro základní školy.

Primární cílová skupina

Je to skupina, na kterou je působeno přímo s cílem navodit žádoucí změny názorů, postojů a chování. Jde o děti a mládež, prakticky od předškolního věku do dospělosti, rodiče, pedagogy veřejnost atd.

Primární prevence

Primární prevencí v nejširším pojetí lze nazvat všechny aktivity a činy, které mají za cíl změnit názory, postoje a chování lidí tak, aby u nich nedošlo ke vzniku daného nežádoucího jevu (vzniku závislosti na návykových látkách, kriminálního chování, rasismu, atd.).

Cílem primární prevence užívání návykových látek je, aby co nejméně lidí mělo problémy s drogami. Je určena lidem, kteří drogy zatím neberou, ale mohli by v budoucnu začít. Je to vlastně téměř celá populace dětí. Prevenci lze obecně rozdělit na tzv. **nespecifickou** (viz Nespecifická prevence) a **specifickou** (viz Specifická prevence) **primární prevenci užívání návykových látek**. Jak už bylo řečeno, cílem primární prevence je, aby co nejméně lidí mělo problémy s drogami. Je tedy určena všem, kteří nemají s drogou žádné zkušenosti.

Když se zamýšlíme nad důvody, proč lidé začnou brát drogy, dostaneme seznam různých důvodů týkajících se jakéhosi problému nebo uspokojování potřeby. Je jasné, že ty samé nebo podobné důvody k braní drog má úplně každý jedinec. A protože nejsme všichni závislí, je možné říci následující: Kdo umí řešit své problémy a naplňovat své různé potřeby, má menší pravděpodobnost, že bude mít problémy s drogami. Ale není to tak jednoduché. Řešit problémy a naplňovat potřeby neumí téměř nikdo dokonale. Přináší nám to řadu menších či větších potíží v oblasti psychické, fyzické i sociální.

Když budeme pátrat po kořenech například asociálního chování, promiskuity a HIV pozitivitu, neschopnosti navázat kvalitní partnerský vztah a udržet ho, ale i řady psychosomatických potíží, seznam důvodů bude obdobný.

Můžeme tedy směle říci, že jsme našli obsah prevence: naučit se řešit různé problémy a naplňovat potřeby. A protože se to netýká jen drog, říká se tomuto druhu prevence nespecifická. Do nespecifické prevence patří sebepoznávání, sebeúcta, zvládání sociálních rolí a vztahů, komunikace, předcházení a řešení problémů, asertivita, rozvíjení schopností a odpovídajících zájmů, včetně pohybu a sportu. Možná by se dalo říci, že sem patří vše, co napomáhá rozvíjet harmonickou osobnost jedince.

Do hry vstupuje člověk se svými vlastnostmi, znalostmi, zkušenostmi, postojí, dále jsou to vlastnosti samotné drogy, resp. její schopnost působit na naši psychiku a organismus a v neposlední řadě faktor prostředí, který zahrnuje např. postoj společnosti k drogám, zákony a jejich naplňování ovlivňující i dostupnost drog, ale i to, zda společnost klade dostatečný důraz na vytváření podmínek pro řešení problémů spojených s drogami a pro prevenci.

Primárně-preventivní programy (primary-prevention programmes)

Programy primární prevence mají v současnosti širokou škálu podob.

Z hlediska cílové populace je můžeme dělit na:

- a) komplexní, které pracují s dětmi, studenty, pedagogy, rodiči, s institucemi a veřejností.
- b) populačně cílené, které nepracují s celou populací, ale jen s její částí v rámci určitého systému.
- c) populačně náhodné pracující na základě nabídky a poptávky, kdy na jedné straně organizace nabízí program a na druhé straně si ho zadavatel objednává bez větších ohledů na potřeby populace.

Z hlediska časovosti programů je lze rozdělit na:

- a) Programy s dlouhodobým působením, kde není důležité, jak dlouho organizace daný program realizuje, ale jak dlouho konkrétní děti tímto programem procházejí (pěti, sedmi, desetileté programy).
  - b) Střednědobé programy, cca dva až tři roky.
  - c) Krátkodobé programy, většinou v rozsahu hodin rozložených do několika dnů.
  - d) Nárazové - jednorázové programy jako jednorázová hodinová až tříhodinová aktivita.
- Krátkodobé a jednorázové programy mají efektivitu minimální nebo nulovou.

Důležitými faktory v rozlišování primárně preventivních programů jsou :

- a) kdo a s jakým vzděláním program realizuje (peer, student, profesionální preventista aj.)
- b) forma práce používaná v programu (besedy, interaktivní formy práce, nácvikové, zážitkové aj.)

Projekty

Většina finančních prostředků na primární prevenci je poskytována na základě projektů předkládaných do výběrových řízení. Projekty jsou obvykle připravovány podle dané osnovy donátora. Přes různé pojetí se dají určit alespoň základní body, které by měl každý projekt obsahovat. Je to: název projektu, všechny údaje identifikující předkladatele, příjemce grantu, stejné údaje o realizátorovi projektu, odborném garantovi nebo supervizorovi. Projekt dále musí obsahovat: jasnou definici cíle a cílové skupiny, kvantifikaci cílové skupiny, zdůvodnění důležitosti a potřeby projektu spojené s přehledem dosavadního vývoje problematiky, metody a postupy použité v programu, způsoby hodnocení efektivity, časový harmonogram provádění a podrobný rozpočet.

Protidrogová preventivní strategie uplatňovaná ve školách a školských zařízeních musí respektovat věk a osobnostní zvláštnosti žáků. Musí mít dále složku informační, postojovou a dovednostní. Minimální program navazuje na platné vzdělávací dokumenty, v nichž je zakomponována oblast zdravého životního stylu zahrnující prevenci zneužívání návykových látek, oblast osobního bezpečí a společenskovední oblast, včetně občanské, právní a etické výchovy. Obsah pro jednotlivé věkové kategorie v podstatě odpovídá obsahu platných vzdělávacích dokumentů, ve kterých je možné se s ním seznámit.

Přednáška

Jedna z metod využívaných i v procesu prevence pro předávání určitých znalostí nebo postupů. V určitých případech je nutné tento přístup použít, ale redukce programu na pouhé přednášky by vedla k velmi malé účinnosti.

Přiměřenost - adekvátnost

Q

R

Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

Orgán vlády České republiky, dříve nazývaný Mezirezortní protidrogová komise. Rada vlády a její sekretariát připravuje podklady pro jednání a rozhodování vlády, spolupracuje při vytváření protidrogové politiky státu, spolupracuje na mezinárodních projektech.

Rodina

Rodina vnímaná jako příbuzenské zázemí je prvním činitelem v oblasti prevence. Už proto, že celá škála nesespecifických faktorů je nedílnou součástí výchovy. V rodině se člověk postupně naučí, nebo měl by se naučit, poznávat sebe sama, hranice svých možností a schopností, řešit problémy intrapsychické i interpersonálních, různé životní role, komunikaci atd. V rodině člověk také získává své postoje k udržování zdraví a první poučení by měla přicházet od rodičů.

Všechny současné oficiální dokumenty, ať už je to koncepce vlády nebo minimální preventivní programy pro školy, poukazují na nutnost zapojení rodičů do preventivního procesu, a to specificky vzhledem k věku jejich dětí a možnému ohrožení.

Základní filozofií přístupu je uvést postoje rodičů na pravou míru. Tzn. na jedné straně zmírnit strach a na straně druhé změnit lhostejný přístup typu "nás se to netýká". Je proto dobré, seznámit je s následujícími okruhy: Drogy - mýty a naše postoje, Typy drog a jejich účinky, Proč lidé berou drogy, Prevence drogových závislostí (nespecifická a specifická). V závěrečném bloku diskuse a otázek většinou dojde na témata, jak poznat, že dítě bere, jak na to reagovat a kde hledat pomoc.

S

Sekundární cílová skupina

Sekundární cílová skupina představuje většinou osoby, které dále pracují s dětmi, tzv. **intermediátory**.

Sekundární prevence

Cílem sekundární prevence je zmírnit následky užívání návykových látek, případně zabránit škodám, které mohou vzniknout následkem braní drog.

Sekundárně preventivní aktivity mají co nejvíce zabránit zdravotním, psychickým, sociálním i ekonomickým škodám. Mezi nejčastější aktivity z oblasti sekundární prevence patří:

- Informace o nejméně poškozujícím způsobu braní v hierarchii: inhalace, kouření, per os, injekčně.
- Nutnost hydratace a chlazení organismu při užívání drog při house nebo technoparty.
- Minimalizace nebezpečí při inhalaci rozpouštědel.
- Výměnné programy jehel a stříkaček.
- Kontaktní zařízení nebo streetwork služby zdravotní, sociální, psychologické.

Tento obsah sekundární prevence je založen na časové souvislosti: nebere, bere a je potřeba zabránit škodám na zdraví, léčí se, po léčbě je potřeba zabránit relapsu a je potřeba resocializace. Zabránění relapsu a resocializace patří do **terciární prevence**.

Dle pojetí WHO je sekundární prevence předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání závislosti. V tomto pojetí je sekundární prevence pouze názvem pro včasnou intervenci, poradenství a léčení.

Specifická prevence

Ve specifické prevenci se jedná o preventivní působení zaměřené přímo na problematiku daného jevu, kterému se prevence snaží předejít.

Specifické primárně-preventivní programy v oblasti prevence užívání návykových látek se explicitně zaměřují na určité cílové skupiny a snaží se hledat způsoby, jak předcházet užívání drog. Právě jasná profilace těchto programů (snaha působit selektivně, specificky) na určitou formu rizikového chování odlišuje tyto programy od programů nesespecifických. Nesespecifické programy v tomto smyslu nelze vztahovat k určitému fenoménu, jehož

výskytu se program snaží předcházet (působí obecně, nespecificky) nebo jeho výskyt alespoň posunout do vyššího věku cílové skupiny. Specifičnost programů je dále dána nutností zaměřit se na určitou cílovou skupinu, jevící se jako ohroženější či rizikovější než skupiny jiné. Není (ekonomicky ani odborně) smysluplné, aby všemi typy těchto programů procházely např. všechny děti, ale pouze ty, u nichž předpokládáme vyšší pohotovost k rizikovému chování (ať již z hlediska věkového, sociálního apod.). Nejjednodušší definicí specifických preventivních programů je tzv. ekonomická negativní definice: Programy specifické primární prevence užívání návykových látek jsou všechny takové programy, které by neexistovaly, kdyby neexistoval problém drogové závislosti, tj. tyto programy by za neexistence fenoménu drogové závislosti nevznikaly a nebyly rozvíjeny.

Strach v primární prevenci

Strach bývá laicky často považován za neúčinnější faktor protidrogové prevence. Bohužel tomu tak není a neplatí to jen v oblasti drog. Strach působí jen krátkou dobu, může vést k odvážným pokusům ho překonat. I když je občas dětmi po nějaké zkušenosti uváděn jako důvod, proč nebudou brát drogy, psychologické poznatky ukazují na to, že toto rozhodnutí není trvalé.

Supervize

Forma odborné pomoci zaměřená na poskytnutí zpětné vazby člověku, který vykonává určitou práci. Supervizi rozlišujeme přímou (supervizor je fyzicky účasten prevencí), nepřímou (supervizor rozebírá supervidovaný proces po jeho realizaci většinou s pomocí supervizního záznamu, písemného, audio záznamu, videozáznamu), individuální (supervidovaný rozebírá proces se sueprvizorem ve dvojici), skupinovou (daný proces superviduje skupina odborníků pod vedením supervizora).

Š

T

Tabák a prevence

O zahrnutí tabáku do drogové prevence lze říci to samé, co je uvedeno v heslu **alkohol a prevence**.

Terciární prevence

Hlavním cílem této prevence je zabránit relapsu a zároveň usnadnit návrat do normálního života (tzv. resocializace) „odlčným“ závislým. Jak už bylo zmíněno v heslu **sekundární prevence**, není toto rozdělení podle všech zdrojů totožné. Ve smyslu definice WHO patří do terciární prevence i tzv. harm reduction programy. To je např. rozdávaní stříkaček, substituční programy a jiné.

U

Učební osnovy - osnovy vzdělávacích programů

Účinnost - efektivita

V

Videotechniky - film

Vrstevníkové programy - peer program

Vzory v primární prevenci

Vzory nebo idoly mají důležitý vliv na vytváření postojů dětí a mladých lidí k drogám. Ztotožňování se s názory, postoji a chováním osob, které pro člověka představují nějakou kvalitu je známé, velká část tzv. socializace člověka probíhá nápodobou. Proto se některé programy zaměřují na proces nápodoby a využívají nabídku vzoru jako formu preventivního působení. Patří sem myšlenka peer programů a studentských programů.

Výcvik v prevenci

Výcvik v prevenci je vzdělávací program, kde účastník získává především řemeslné dovednosti potřebné k realizaci prevence odborným způsobem. Výcvik se od běžného vzdělávání liší především tím, že má jasně definovanou koncepci, vymezené dovednosti, které účastník má absolvováním výcviku získat. Ve výcviku prevence se účastník učí především pracovat se třídou formou preventivních aktivit, dále pracovat s růstovou skupinou a komunikovat s jednotlivcem v rámci preventivních kontaktů.

W

X

Y

Z

Zákony - legislativa

Zastrašování - strach

Závislost na návykových látkách

O závislosti hovoříme při výskytu alespoň tří níže uvedených skutečností:

- nutkavé opakování braní návykové látky
- oslabení volní kontroly užívání návykové látky
- zvýšená tolerance a nutnost zvyšovat dávky
- abstinenci příznaky při vysazení návykové látky
- ztráta pozitivních zájmů a hodnot, orientace pouze na obstarávání a užívání návykové látky
- pokračování v užívání i přes tělesné, duševní a sociální problémy

Jedna z mnoha definic, která je zároveň velmi obecná a jednoduchá říká, že člověk je závislý tehdy, když mu užívání návykové látky dělá problémy v jedné ze základních životních oblastí (zdraví, rodina, práce), a on přesto v jejím užívání pokračuje dál.

Zdraví

Podle definice WHO (World Health Organization), česky SZO (Světová zdravotnická organizace), je zdraví pocit absolutní pohody v oblasti tělesné, duševní a sociální. Pochopení zdraví ve smyslu této definice je pro oblast prevence závislostí velmi důležité. Závislost je právě typem nemoci, kdy poškození ve všech třech oblastech zdraví je velmi zřetelné a mnohdy se vyskytuje v pořadí: oblast sociální, psychická a tělesná. Z tohoto důvodu je velmi potřebné, aby objasňování významu pojmu zdraví a jeho udržování a upevňování bylo součástí preventivních programů od nejtětlejšího věku.

Pracovní skupina:

Vedoucí:	Michal MIOVSKÝ
Mezinárodní expert (STE):	Peer van der KREEFT
Členové pracovní skupiny:	Jiří BROŽA Pavel HAMERNÍK Soňa KOBLOVÁ Lenka SKÁCELOVÁ Danuše PIELINSKÁ Anton TOMKO Brabara TRAPKOVÁ Dagmar Nováková
Spoluautor Vybraných termínů primární prevence (konečná verze)	Helena Vrbková